

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A végrendelet alakisága és a végrendelet alaki okból való érvénytelensége

Szerző:

dr. Csapó Éva

Kézirat lezárva:

Dunaújváros, 2024. június 1.

I. Bevezetés

Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest- jól ismert a római jogi regula. Ez a római jogi jogfelfogás a mai, modern polgári jogokban azonban már régen meghaladottá vált. Ma az öröklési szabályok "emberképe" már nem egy olyan örökhagyó, akinek vagyona jellemzően egy lakóingatlan és az ahhoz tartozó berendezési és felszerelési tárgyak, és sokszor nem olyan, aki életét házasságban, méghozzá egyetlen házasságban élte le. A mai társadalmi viszonyok között az öröklési szabályoknak kezelniük kell azt, hogy az örökhagyó vagyona jellemzően értékesebb és figyelemmel kellett lenni a családi kapcsolatok átalakulására is: kitolódott a tanulmányok befejezésének ideje, és ezzel együtt az önálló életkezdés, a családalapítás időpontja, jelentősen gyakoribbá váltak az élettársi kapcsolatok, megnőtt a válások és ennek következtében az életükben több házasságot kötő személyek száma.¹

Azonban az, hogy az örökhagyó halála esetére vagyonáról - főszabályként - szabadon rendelkezzen, az örökhagyó ezen „hatalmassága” továbbra is a polgári jog alapvető tétele. A végintézkedés korlátját a kötelesrész jogintézménye és a végrendelet érvénytelensége jelenti. Míg a római jog a végrendelet jogban a polgár jogainak a betetőzését látta, addig bő évszázaddal ezelőtt Grosschmid Béni úgy vélekedett, hogy "[...] hazánk nem humusa a végrendeletnek, népünk igen nagy része a végrendelet tételében a törvény iránti tiszteletlenséget, mert a törvény akaratának megszegését látja."²

Az elmúlt évtizedekben - részben az életviszonyok bonyolultabbá válása okán - ha ugyan csekély mértékben is, de emelkedni látszik a végrendeletek száma. Főként abból az okból is, hogy a sem a korábbi, sem a hatályos szabályozás alapján az élettárs nem jogosult az örökhagyó után a törvényes öröklésre, azonban a házasságkötések számának csökkenése, valamint a házasságok felbontásának magasabb száma is az élettársi kapcsolatok számának emelkedését jelenti. Az életviszonyok bonyolultabbá válását jelzi azt is, hogy a hagyatéki eljárásban már egyre kevésbé találkozunk a

¹ Öröklési jog - Anyagi jog, Új magánjog sorozat 4. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

² Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

közjegyző az örökhagyó által saját kezűleg írt és aláírt végrendelettel, és egyre inkább előtérbe kerülnek az ügyvédi, közjegyzői közreműködéssel létrejött végrendeletek. A végrendelet alakszerűségének megsértése a végrendelet érvénytelenségéhez is vezethet, mely a végrendelező szabad akaratnyilvánításának korlátját is jelenti. Gyakorlatban egyre inkább emelkedik azon hagyatéki eljárások száma, melyben az örökhagyó után végintézkedés maradt, azonban ezzel egyidejűleg növekszik az érvénytelen végrendeletek száma is, és az érvénytelenség oka jelentős százalékban a végrendelet alakszerűségére vonatkozó szabályok megsértése miatt kerül megállapításra.

II. A végintézkedésen alapuló öröklés elsőbbsége

Az öröklés intézménye egyrészt szoros összefüggést mutat azzal a tulajdoni renddel, amelynek keretében az öröklés végbemegy, másrészt az öröklés rendjében meghatározó szerepe van az adott társadalmi viszonyok között uralkodó családi formának.³

Az öröklési jogban a polgári jog más területeinél nagyobb jelentősége van a „hagyományokhoz, a megszokotthoz és a megszokottként igazságosnak is ítéltelhez való ragaszkodásnak.”⁴ A tulajdonos vagyonában halála esetén bekövetkező tulajdonosváltás történeti kialakulása és jogi elismerése a magántulajdonosi rend megszilárdulásának eredménye. Az öröklés lehetősége az egyszerű áruterelő társadalmak fejlettebb jogrendszerében nyert elismerést. A római magánjog az öröklési jog területén is fejlettebb volt a korabeli jogrendszerek többségénél, mindenek előtt a végintézkedésen alapuló öröklés korai elismerésével: a végrendeleti öröklés már a XII táblás törvényben megelőzi a törvényes öröklést.⁵ Ami a jogintézmény történeti gyökereit illeti, mindenki előtt ismert, hogy már a római jog kifejezte a végrendelezés szabadságát és a XII táblás törvények között kimondták a végrendeleti örökösök elsőbbségét.⁶

³ Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben = Jogtudományi Közlöny 2014. (69. évf.) 6. szám 265. oldal

⁴ Weiss Emilia: A Ptk. öröklési jogi könyvének koncepciója = Polgári jogi kodifikáció. 2001. 16. oldal

⁵ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013.13. oldal

⁶ Székely Erika: Jogi Fórum, 2016.08. A szóbeli végrendelet problémái a bírói gyakorlatban = Közjegyzők közlönye, 2016. (63. évf.) 5. szám 78. oldal

1. Végintézkedési szabadság

A végintézkedési szabadság a magántulajdonosi társadalmak és jogrendszerek viszonylag természetes velejárója, a magántulajdonos jogának elismerése ahhoz, hogy vagyonáról halála esetén rendelkezék.⁷ Azt, hogy az örökhagyó hagyatékában kik és miképpen részesedjenek, vagyis az öröklés rendjét bizonyos korlátozásokkal elsősorban az örökhagyó határozhatja meg a halála esetére szóló végintézkedésben.⁸

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) az 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Ptk.) végintézkedésen alapuló örökléssel kapcsolatos szabályain csak indokolt esetben változtat, különösen olyan esetekben, amelyekben a közjegyzői vagy a bírói gyakorlatban a módosítás igénye merült fel. A végintézkedési szabadságot a Ptk. 7:10. § (1) bekezdése is rögzíti, mely szerint az örökhagyó a halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet. A Ptk. egyértelmű rendelkezést ad arról, hogy a végintézkedési szabadság valamennyi végintézkedésre, azaz nem csak a végrendeletre, hanem az öröklési szerződésre és a halál esetére szóló ajándékozásra is kiterjed. A Ptk. tehát lehetőséget teremt az örökhagyónak arra, hogy halála esetére vagyonáról szabadon rendelkezzen, meghatározza azt, hogy abból ki részesedhessen, milyen mértékig és milyen módon. Az öröklést elsődlegesen az örökhagyó szabad akarata határozza meg, és a törvényes öröklés szabályai csak ott és csak annyiban érvényesülnek, amennyiben az örökhagyó végintézkedést nem tett, vagy ugyan tett, de az a teljes hagyatékot nem meríti ki. Az örökhagyó végintézkedési szabadsága a tulajdonos rendelkezési szabadságából következik.

2. Végrendelet fogalmi elemei

A végrendelet általános fogalom, gyűjtő elnevezése mindazoknak a jogilag megengedett formáknak, amelyekben az örökhagyó vagyonáról halála esetére rendelkezhet.⁹ Fontos kiemelni, hogy a végrendelet egyoldalú jognyilatkozat, annak megtételéhez az örökös közreműködése, jóváhagyása

⁷ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013.35. oldal

⁸ Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben = Jogtudományi Közlöny 2014. (69. évf.) 6. szám 266. oldal

⁹ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013.36. oldal

nem kell, és az örökhagyó azt bármikor visszavonhatja és módosíthatja a végrendeleti örökös tudta és beleegyezése nélkül.

A régi Ptk. nem határozta meg a végrendelet fogalmát. A végrendelet fogalmának meghatározását a bírói gyakorlat adta meg, a PK.85. számú állásfoglalásban. A PK.85. számú állásfoglalás rendelkezett a végrendelet, mint okirat minimális alaki kellékeiről, és a) pontjában rögzítette, hogy az okirat végrendeleti jellegének megállapításához legalább annyi szükséges, hogy külsőleg az örökhagyótól származóként jelentkezzen és halálesetre szóló olyan nyilatkozatot tartalmazzon, amelyből a végrendeleti minőség kitűnik. E két feltétel bármelyikének hiányában végrendeletről nem lehet szó. Tekintettel arra, hogy ezt tartalmilag a Ptk. 7:12. § átvette - mely szerint az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és külsőleg az örökhagyótól származónak mutakozzék - a Kúria azt a Ptk. alkalmazásában a jövőre nézve nem is tekinti irányadónak [1/2014. PJE indokolás V. 1. b) pont], mivel a korábbi bírói gyakorlat törvény erőre emelkedett.

Kiemelendő, hogy a végrendelet létezésének feltétele, hogy az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon. Nem tekinthető tehát végrendeletnek az az halál esetére szóló intézkedés, melyben az örökhagyó csupán a temetése módjáról rendelkezik, azonban végrendeletnek minősül, ha csupán kizárást vagy kitagadást tartalmaz, mivel az örökhagyó halála esetére vagyonáról rendelkezik oly módon, hogy az abból való részesedést bizonyos személyek vonatkozásában kizárja vagy korlátozza. A végrendelet szükségszerű tartalmi eleme, hogy az örökhagyó halála esetére vagyonáról rendelkezzen.

E körben kiemelendő a BH 1986.7.277 I. számú eseti döntés tartalma, mely szerint az örökösnevezés a végrendeletnek nem érvényességi feltétele. A végrendelet érvényes akkor is, ha örökösnevezést egyáltalán nem tartalmaz, hanem csak a törvényes örökös kizárásáról, kitagadásáról szól, hagyományrendelést vagy egyéb intézkedést tesz. A csupán ilyen rendelkezést tartalmazó végrendelet - amennyiben az a megkívánt alakosságoknak és az egyéb jogszabályi előírásoknak megfelel - tartalmát tekintve érvényes.¹⁰

¹⁰ BH 1986.7.277 I. számú eseti döntés

A BH 1994.6.315 számú eseti döntés is kimondja, hogy a végrendelező akarata vizsgálatának csak alakilag hibátlan végrendelet esetén lehet helye, továbbá fontos elvi jellegű szabályt is rögzít, mely szerint nem szükséges a végrendelet vagy a végakarát kifejezés használata a végintézkedési jelleg megállapításához, elegendő, ha az örökhagyó által használt kifejezésből a halál esetére szóló rendelkezés kitűnik. ¹¹

A PK.85. számú állásfoglalás b) pontja rögzíti, hogy valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarathiba a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi. A végrendelettel szemben támasztott minimális követelmények meghatározására azért van szükség, mert ezeket a követelményeket a hagyatéki eljárásban a közjegyzőnek, az öröklési perben pedig a bíróságnak hivatalból is vizsgálnia kell. Következésképpen, ha az okirat nem minősül végrendeletnek, akkor nincs helye végrendeleti öröklésnek, még akkor sem, ha az érdekeltek annak érvénytelenségére vagy hatálytalanságára nem hivatkoznak. ¹²

III. Végrendelet alaki érvényességére vonatkozó szabályokról

A Ptk. nem változtat azon, hogy a végrendeletek három típusát különbözteti meg: a közvégrendelet, az írásbeli magánvégrendeletet és a szóbeli végrendeletet. Ezt rögzíti a Ptk. 7:13. is, mely szerint végrendelezni közvégrendelettel vagy írásbeli magánvégrendelettel lehet; szóbeli végrendeletnek az e törvényben meghatározott esetben van helye; utalva ezzel a szóbeli végrendelet kivételes jellegére. Ez a szabályozás tartalmilag megegyezik a régi Ptk. rendelkezésével.

¹¹ BH 1994.6.315 számú eseti döntés

¹² Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

1. Közvégrendelet alakszerűségére vonatkozó szabályok

A Ptk. 7:14. § (1) bekezdése kimondja, hogy közvégrendeletet közjegyző előtt lehet tenni. A közvégrendelet alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A korábbi szabályozáshoz képeset lényeges változást jelent, hogy a Ptk. 7:14. § (1) bekezdése alapján közvégrendeletet már csak és kizárólag közjegyző előtt lehet tenni, azonban régi Ptk. 625. § (1) bekezdése alapján Ptk.625. § (1) közvégrendeletet bíróság előtt is lehetett tenni.

1.1. Közokirati jelleg szükségessége

A közvégrendelet alaki érvényességére - a korábbiakhoz hasonlóan - a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályok alkalmazását rendeli a Ptk. Ebből az következett, hogy a gyakorlatban közvégrendeletet kizárólag közjegyzők készítettek. Ez az egyik oka annak, hogy a Ptk.-ban már nem szerepel a közvégrendelet készítésére jogosultak között a bíróság. Ezt a változtatást indokolja az is, hogy az okratszerkesztés kötelezettsége nem illeszthető be a bíróságoknak a Bszi.-ben meghatározott feladatai közé.¹³

A közvégrendelet alaki érvényességi követelményeit nem a Ptk., hanem a Kjtv. tartalmazza. A Kjtv. 133. § (1) bekezdése alapján a közjegyzői okiratba foglalt végrendelet és más végintézkedés (a továbbiakban: végrendelet) érvényességéhez a 117-132. §-ban foglalt érvényességi kellékeken kívül az szükséges, hogy a végrendelkező személyesen jelentse ki végakarátát a közjegyző előtt, és ez magából a közjegyzői okiratból kitűnjék. A közokirattal szemben támasztott fontos formai követelmény, hogy a Kjtv. 117. § (1) bekezdése alapján a közjegyzői okiratot ügyszámmal, oldalait folyamatos sorszámmal kell ellátni. Az oldalak folyamatos sorszámozása a végrendelet tekintetében is kiemelkedően fontos. Amennyiben a közjegyző az általa közokiratba foglalt végrendelet oldalai folyamatos számozással nem látja el, úgy a végrendelet alaki okból érvénytelen. Az oldalszámozásnak

¹³ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

folyamatosnak kell lennie, és sorszámmal kell ellátni, így a korábbi közjegyzői gyakorlatban is alkalmazott „ ./. . „ jelölés alkalmazása nem minősül folyamatos sorszámozásnak, így az ilyen módon elkészített végrendelet alakileg érvénytelen, mivel az nem felel meg a közokirat alakszerűségére vonatkozó szabályoknak.

Fontos kiemelni, hogy a Kjt.v.133.§ (1) bekezdése alapján a végrendelező személyesen köteles eljárni, meghatalmazás útján történő eljárásnak nincs helye, továbbá szükséges az is, hogy a közjegyző előtt egyértelműen kifejezésre juttassa, hogy az általa előadottak az ő végakarata, és szüksége az is, hogy ez a közokiratból egyértelműen kitűnjék. Fontos kiemelni azt is, hogy a közjegyzői ügyleti okirat a közjegyzői törvényben meghatározott kötelező előírások és alakiságok betartásával készül.

A Kjt.v. 129. § alapján a közokiratnak tartalmaznia kell:

- a) az eljárás helyét - a közjegyző hivatali helyiségén kívüli eljárása esetén az eljárás helyének pontos megjelölését -, évét, hónapját és napját,
- b) a közjegyző családi és utónevét, továbbá székhelyét,
- c) a természetes személy fél, az azonossági és az ügyleti tanúk, valamint az eljáró természetes személy képviselő és a tolmács családi és utónevét, illetve a nem természetes személy fél és az eljáró nem természetes személy képviselő elnevezését,
- d) a jogügylet tartalmát, utalva az esetleges meghatalmazásra és az olyan mellékletre, amely nincs a közjegyzői okirathoz hozzáfűzve,
- e) a közjegyzői okirat felolvasásának, illetve az ezt helyettesítő eljárásnak a megtörténtét, vagy a felolvasás mellőzésének tényét és a feleknek ezt indítványozó nyilatkozatát,
- f) azt, hogy a fél a közjegyzői okiratban foglaltakat az akaratával megegyezőnek találta,
- g) a személyesen eljáró felek, az azonossági és az ügyleti tanúk, valamint az eljáró képviselő és
- f) a tolmács aláírását vagy kézjegyét,
- g) h) a közjegyző hivatali aláírását.

A végrendelet közokiratba foglalásakor természetesen a Ptk. végrendeletre vonatkozó szabályait is megfelelően alkalmazni kell. Garanciális szabályt tartalmaz a Kjt.v.131. § (1) bekezdése, mely szerint

nem tekinthető közokiratnak az az okirat, amelyet a közjegyző a 12. §-ban, valamint a 120-129. §-ban foglaltak megsértésével vagy elmulasztásával készített.

1.2. Összeférhetlenségi szabály

A Ptk. a közvégrendeletre vonatkozóan két összeférhetlenségi szabályt tart fenn, amelyek megsértése esetén a közvégrendelet vagy egészében [7:14. § (2) bek.] vagy részben - a juttatás tekintetében - érvénytelen [7:14. § (3) bek.]

A Ptk. 7:14. § (2) bekezdése rögzíti, hogy nem lehet érvényesen közvégrendeletet tenni olyan személy előtt, aki a végrendelezőnek, a végrendelező házastársának, élettársának hozzátartozója, gyámja vagy gondnoka. Maga a közvégrendelet érvénytelen akkor, ha azt olyan személy előtt teszik, aki 1. a végrendelezőnek, 2. a végrendelező házastársának, 3. a végrendelező élettársának hozzátartozója, gyámja, vagy gondnoka. Ez a régi Ptk. 625. § (2) bekezdéséhez képest csupán azt a változást tartalmazza, hogy a törvény a végrendelező élettársára is kiterjeszti az összeférhetlenség szabályát.¹⁴

A Ptk. 7:14. § (2) bekezdésében rögzített összeférhetlenségi ok fennállás az egész végrendeletet érvénytelenné teszi, méghozzá alaki okból. Ezen érvénytelenségi oknak ugyanis nem feltétele, hogy a végrendeletben a Ptk. 7:14. § (2) bekezdésben meghatározott személyi kör javára ezen történjen végrendeleti juttatás, hanem már önmagában a végrendelet megtétele során való közreműködés ténye megalapozza a közvégrendelet érvénytelenségét, annak tényleges tartalmától függetlenül. A Ptk. 7:13. § (3) bekezdése azonban a közvégrendelet tartalmi érvénytelenségéről rendelkezik. A Ptk. 7:13. § (3) bekezdése kimondja, hogy érvénytelen az a juttatás, amely a közvégrendelet tételében közreműködő személy, valamint ennek hozzátartozója, gyámoltja vagy gondnokoltja javára szól. Tehát ezen érvénytelenségi ok a végrendelet tartalmi (teljes vagy részleges) érvénytelenségét okozza, mivel a végrendelet tartalma és nem alakszerűségének megsértése miatt áll fenn érvénytelenségi ok.

¹⁴ Öröklési jog - Anyagi jog, Új magánjog sorozat 4. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

Kiemelendő azonban, hogy a közreműködőre vonatkozó rendelkezések körében a jogalkotó a bírói gyakorlatot emelte a törvényi szabályozási szintre, mivel a Ptk. 7:19. § (3) bekezdése alapján közreműködőnek minősül a végrendelet megfogalmazója, szerkesztője, leírója és minden olyan személy, akinek tevékenysége a végrendelet tartalmának érdemi befolyásolására nyújt lehetőséget.¹⁵ A korábbinál részletesebb szabályozás célja a közreműködő személyek érdektelenségének és az örökhatározó akaratának szabad, minden ráhatástól mentes kinyilvánításának biztosítása. Fontos megemlíteni, hogy a Ptk. e helyütt a tisztességtelen befolyásolás szintjét el nem érő közreműködői magatartás jogkövetkezményeiről rendelkezik, ugyanis a tisztességtelen befolyásolás az örökhatározó akarat hibája miatt a végrendelet egészét teszi érvénytelenné, míg ez esetben a végrendelet csupán részlegesen - az érintett juttatásra vonatkozóan - lesz érvénytelen.¹⁶

A Ptk. a végrendelet tételében közreműködő személy fogalmát már szélesebb körben és kiterjesztően értelmezi a korábbi szabályozáshoz képest. A Ptk. 7:14. § (4) bekezdésében rögzített „végrendelet tételében közreműködő személy” az okiratot készítő és az okirat felvételénél közreműködő közjegyzőnél tágabb fogalom. Fő szabály szerint a közvégrendelet készítésekor a közjegyző tanúkat nem alkalmaz, azonban a Ptk. 7:14. § (5) bekezdésének alkalmazása esetén az ügyleti tanúkra is megfelelően alkalmazni kell a 7:14. § (2) bekezdés rendelkezéseit is.

1.3. Közvégrendeleti végrendelezési képesség

A közvégrendelet alakszerűségére vonatkozó lényeges szabály, hogy a Ptk.7:14. § (4) bekezdése alapján a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet. A végrendelet érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges.

¹⁵ Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben = Jogtudományi Közlöny 2014. (69. évf.) 6. szám 267. oldal

¹⁶ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

Tehát ezen személyek kizárólag közvégrendeleti végintézkedési képességgel rendelkeznek, az írásbeli magánvégrendeleti, vagy szóbeli végrendeleti alakban tett végintézkedésük érvénytelen.¹⁷ A Ptk. 2:12. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges, valamint a Ptk. 2:15. § (1) bekezdés b) pontja alapján a kiskorú törvényes képviselőjének jognyilatkozata a gyámhatóság jóváhagyásával érvényes a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy őt terhelő kötelezettségre vonatkozó jognyilatkozat és a külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítása. A Ptk. 2:20. § (1) bekezdése alapján 2:20. § a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személynek a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportokra vonatkozó jognyilatkozatának érvényességéhez gondnokának hozzájárulása szükséges, továbbá a Ptk. 2:23. § (1) bekezdés b) pontja alapján a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy és gondnoka jognyilatkozatának, továbbá a cselekvőképtelen nagykorú gondnoka jognyilatkozatának érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú öröklési jogviszony alapján őt megillető jogára vagy terhelő kötelezettségére.

Fontos szabály, hogy a Ptk. 7:14. § (4) bekezdése alapján a végrendelet érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges, azaz „felülírja” a Ptk. fentiekben részletezett szabályait. Kiemelendő, hogy ezen szabályok csak a végrendelet esetében alkalmazandóak, közvégrendeleti alakban kötött öröklési szerződés esetén a Ptk.7:49. § (2) bekezdésben foglaltak szerint az érvényesség feltétele a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása.

1.4. Közvégrendelet tétele vak, írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban lévő személyek által

A Ptk. 7:14. § (5) bekezdése kimondja, hogy aki vak, írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásban érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet. Fontos

¹⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 447. oldal

kiemelni, hogy a Ptk. fenti szabálya ezen személyek vonatkozásában az írásbeli végrendelet tételére ír elő közokirati formát, aki vak, írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van - törvényi feltételek fennállása esetén, annak kivételes jellegét megtartva - szóbeli végrendeletet tehet, tehát a Ptk. helyes értelmezése alapján ezen személyek írásbeli végrendeletük érvényességéhez szükséges a közokiratba foglalás.

A vakság és az olvasásra képtelen állapot, mint az írásbeli magánvégrendelet érvénytelenségi okainak megítéléséről a BH 2007.11.372 számon közzétett eseti döntés részletesen rendelkezik. Az eseti döntésben rögzítésre kerül, hogy vakság testi fogyatékoság: a látásképesség állandósult hiánya, az azonban nem azonos a látáscsökkenéssel.¹⁸

A Ptk. 624. §-ának (3) bekezdése¹⁹ nemcsak a vakság, hanem a látáscsökkenés olyan mértéke esetében is kizárja az írásbeli magánvégrendelet alkotásának lehetőségét, amely miatt az örökhagyó olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotban van (Legf. Bír. Pfv. V. 20.260/1998.). A két feltétel vagylagos, bármelyik fennállása kizárja az érvényes írásbeli magánvégrendelet tételének lehetőségét. Az olvasásra képtelenség megállapításához nem elegendő az, hogy a látásnak a megromlása miatt az idős személy csak segédeszközzel képes olvasni (Pfv. V. 21.342/1995.). A látásképesség, illetőleg annak mértéke orvosi szakmai ismeretet igényel, megállapítása igazságügyi orvosszakértői feladat. Azokban az esetekben, melyben a látáscsökkenést kiváltó betegség folyamatára és a látáscsökkenés mértékére orvosi adatok állnak rendelkezésre, a tanúvallomásokkal szemben objektív adatnak kell tekinteni.²⁰ A Legfelsőbb Bíróság Pf.V.20260/1998. számú eseti döntésében rámutatott arra, hogy a régi Ptk. 624. § (3) bekezdése - mely tartalmilag azonos a jelenleg hatályos szabályozással - nem csak a vakság, hanem a látáscsökkenés olyan mértéke is kizárja az írásbeli magánvégrendelet alkotásának lehetőségét, amely miatt az örökhagyó olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van. Ezen két feltétel vagylagos, bármelyik fennállása esetén az örökhagyó csak közvégrendeletet alkothat. Kiemelte azt is, hogy a látásképesség folyamatos csökkenése általában nem érinti a betegek azon képességét, hogy valamely okiraton a nevét alá tudja írni, így önmagában az a körülmény, hogy a végrendelező a nevét az okiraton alá tudja írni, nem alkalmas annak bizonyítására, hogy a más által leírt szöveget és saját aláírását is el tudta olvasni.

¹⁸ BH 2007.11.372 számon közzétett eseti döntés

¹⁹ 1959. évi IV. törvény 624. § (3) bekezdése

²⁰ A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2. Hatodik kiadás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2004. 2297. oldal

Egy másik, Pfv.V.23581/1998. számú eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság kiemelte, hogy az a körülmény, hogy az örökhagyó az írásbeli magánvégrendelet tételkor olvasni nem tudott, csak arra volt képes, hogy az iratait megkülönböztesse megalapozza azt, hogy a végrendelet tételkor az örökhagyó olvasásra képtelen állapotban volt, így érvényesen csak közvégrendeletet - valamint a törvényi feltételek fennállása esetén - szóbeli végrendeletet tehetett volna. A Legfelsőbb Bíróság elvi jelleggel kimondta, hogy az örökhagyónak az olvasásra képtelen állapotban, nem az arra irányadó alakban tett írásbeli magánvégrendelete érvénytelen, függetlenül attól, hogy a végrendelezési akarata ténylegesen mire irányult.

. Nincs írásbeli magánvégrendeleti végintézkedési képessége annak, aki a nevét ugyan alá tudja írni, de egyébként írástudatlan, és annak sem, aki nem írástudatlan, de nevének aláírására nem képes. Az írástudatlan az, aki a betűket, írásjeleket nem ismeri, azok alakjával, jelentőségével nincs tisztában. Nevének aláírására az sem képes, aki csupán kézjegyet, szignót, vagy monogramot képes írni. Az aláírásra képtelenség oka azonban közömbös, lehet tartós fogyatékoság vagy az csupán átmeneti állapot is.²¹

Az írástudatlan tehát akkor sem tehet érvényesen írásbeli magánvégrendelet, ha nevének aláírása egyébként képes, azonban a betűket, írásjeleket nem ismeri, a szavak alakjával, jelentésével nincs tisztában. Azok a személyek, akik csupán nevük aláírására képesek, nem tekinthetők írástudó személyeknek, így a Ptk. 7:14. § (5) bekezdése alapján írásbeli formában kizárólag közvégrendeletet tehetnek.

1.5. Ügyleti tanúk közreműködése a közvégrendelet tételkor

A Ptk. 7:14. § (1) bekezdése alapján a közvégrendelet alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

²¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014.449. oldal

A Kjtv. 124. § kimondja, hogy a közjegyzői okirat elkészítésénél két ügyleti tanú közreműködése szükséges, ha a fél - képviselő útján történő eljárás esetén a képviselő -

- a) írástudatlan, illetőleg olvasásra vagy nevének aláírására képtelen,
- b) nem ért azon a nyelven, amelyen a közjegyzői okirat készül,
- c) vak,
- d) az ügyleti tanúk bevonását kéri.

Tehát a Ptk. 7:14. § (1) bekezdése valamint a Kjtv.124. § alapján amennyiben a végrendelkező vak, írástudatlan, illetőleg olvasásra vagy nevének aláírására képtelen, úgy a közjegyző a közzérendelet elkészítéshez ügyleti tanúkat köteles bevonni, ez nem függ a végrendelkező erre irányuló kérelmétől. Az ügyleti tanúk személyére egyrészt a Ktv. 125. § rendelkezései, másrészt a Ptk.7:14. § (3) bekezdése is alkalmazandó. A Kjtv. 125. § alapján nem lehet ügyleti tanú az, aki a) nem lehet azonossági tanú (123. §), b) írástudatlan, c) nem ért azon a nyelven, amelyen a közjegyzői okirat készül, d) a közjegyző hozzátartozója. A Kjtv. 125. § utaló szabályként határozza meg a 123. § rendelkezését, mely szerint nem lehet azonossági tanú az, aki a) a 18. évét nem töltötte be, b) az ügyletben félként, kedvezményezettként vagy ezek képviselőjeként szerepel, c) testi vagy szellemi fogyatkozása miatt a személyazonosság tanúsítására alkalmatlan. A Kjtv. 126. § (1) bekezdése alapján az ügyleti tanúk általában a közjegyzői okirat felolvasásánál és aláírásánál vannak jelen, azonban a (2) bekezdés rögzíti, hogy a fél kérheti, hogy az ügyleti tanúk csak a közjegyzői okirat aláírásánál legyenek jelen; ilyenkor a fél a tanúk előtt kijelenti, hogy a közjegyzői okirat felolvasása megtörtént, illetőleg kérte a közokirat felolvasásának mellőzését, az okirat tartalma az akaratával megegyező, és az okiratot a tanúk jelenlétében aláírja. Mindezeknek az okiratból ki kell tűnniük. Ez a „könnyítő szabály” azonban nem alkalmazható akkor, ha a fél vak, a (3) bekezdés kimondja, hogy ha a fél - képviselő útján történő eljárás esetén a képviselő - vak, az ügyleti tanúk jelenléte a közjegyzői okirat készítésének teljes ideje alatt kötelező.

A közzérendelet tételében meghatalmazásnak nincs helye, így a meghatalmazottra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak, valamint az ügyleti tanúk jelenléte a közzérendelet felolvasása során akkor mellőzhető, ha a végrendelkező írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van. Ebben az esetben a végrendelkező kérheti, hogy csupán a végrendelet aláírásakor legyenek jelen az ügyleti tanúk, annak felolvasáskor nem, ez azonban nem zárja ki a Ptk.

7:14. § (3) bekezdésének alkalmazását. Az ügyleti tanú közvégrendelet tételében közreműködő személynek minősül. Erre tekintettel a közjegyző a közvégrendelet tételekor köteles körültekintően eljárni az ügyleti tanúk kiválasztása során, a végrendelkezőt nyilatkoztatni kell arra nézve, hogy a végrendelet tételében közreműködő ügyleti tanúkkal szemben sem a Kjt-v-ben, sem a Ptk.-ban meghatározott összeférhetlenségi ok nem áll fenn. Amennyiben a közvégrendelet készítése körében a közjegyzőnek tudomására jut, hogy az ügyleti tanúval szemben összeférhetlenségi ok áll fenn, úgy a közvégrendelet tételében való közreműködést a Kjt.v. 3. § (1) bekezdése alapján - mely szerint a közjegyző köteles megtagadni a közreműködését, ha az kötelességeivel nem egyeztethető össze, így különösen ha közreműködését olyan jogügyletbe kéri, amely jogszabályba ütközik, vagy jogszabály megkerülésére irányul, illetőleg amelynek célja tiltott vagy tisztességtelen - köteles megtagadni, és a közreműködés megtagadásáról végzést hoz, mellyel szemben fellebbezésnek van helye.

2. Írásbeli magánvégrendelet alakszerűségére vonatkozó szabályok

Az írásbeli magánvégrendelet az örökhagyó vagyonáról vagy annak egy részéről halála esetére szóló magánokiratba foglalt rendelkezése. A törvény a saját kezűleg írt holográf (Ptk. 7:17. § 1) bekezdés a) pontja) és más által írt allográf (Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontja) írásbeli magánvégrendeletek alakszerűségi előírásainak többségét közösen határozza meg, és az egyes fajtákra csak néhány különös szabályt állapít meg.²²

Álláspontom szerint a közjegyzőnél letett végrendelet nem minősül önálló írásbeli végrendelet fajtának, csupán az őrzés módját határozza meg, és a fentiekben ismertetettek szerint a letétbe helyezés pótolja az alaki követelményként előírt tanúkat, az nem minősül önálló írásbeli magánvégrendeleti formának, mivel a közjegyzőnél vagy allográf vagy holográf írásbeli magánvégrendelet helyezhető őrzési letétbe.

²² Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013. 43. oldal

2.1. Az írásbeli magánvégrendelet nyelve

A Ptk. 7:15. § alapján írásbeli magánvégrendeletet olyan nyelven lehet érvényesen tenni, amelyet a végrendelező ért, és amelyen sajátkezűleg írt végrendelet esetén írni, más által írt végrendelet esetén olvasni tud. Tehát a holográf végrendelet esetén az örökhagyó olyan nyelven tehet végrendeletet, melyen ért és írni tud, allográf végrendelet esetén pedig olyan nyelven, melyen ért és olvasni tud. A végrendelet nyelvének értése tehát mind a holográf, mind az allográf végrendelet esetében érvényességi körülmény. Ha az örökhagyó egyetlen nyelven sem tud írni, holográf végrendeletet sem tud tenni, ha pedig olvasni nem tud, írásban érvényesen csak közvégrendeletet tehet.²³ A Ptk. szabályozásából egyértelműen levezethető, hogy amennyiben a végrendelező olvasásra képtelen, úgy írásbeli magánvégrendelet nem tehet, írásbeli formában csak közvégrendeletet tud érvényesen tenni. Kiemelendő, hogy nem érvényességi kellék, hogy a végrendelet nyelve az örökhagyó anyanyelve legyen, bármely olyan nyelven érvényesen tehet végrendeletet, amelyet az örökhagyó a törvény által megkívánt mértékben ismer.²⁴

2.2. Az írásbeli magánvégrendelet írásjelei

Az írásbeli magánvégrendelet írásjeleire vonatkozóan a Ptk. mind az allográf, mind a holográf végrendelet vonatkozásában közös szabályokat fogalmaz meg.

A Ptk. 7: 16. § kimondja, hogy

- (1) Az írásbeli magánvégrendeletet a végrendelező akár maga írhatja, akár mással írathatja.
- (2) A gépírás akkor sem számít saját írásnak, ha magától a végrendelezőtől származik.
- (3) Gyorsírással vagy a közönséges írástól eltérő egyéb jel- vagy számjegyírással készült magánvégrendelet érvénytelen.

²³ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2392. oldal

²⁴ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013 44. oldal

Holográf végrendeletnek csak a sajátkezűleg írott végrendelet minősül. A sajátkezű kifejezés alatt azt kell érteni, hogy az író a reá egyedileg jellemző és egyedi jellemzői folytán az író személyének azonosításra alkalmas vonalvezetésű írásjelek tételére megfelelő eszközzel, az eszközt saját akaratával és testével közvetlenül vezérelve csak a reá jellemző és személyazonosításra ekként alkalmas vonalvezetésű írásjeleket így előállítva személyesen helyezi el az írásjeleket az okiraton, amely írásjelek ennek folyamatában közvetlenül jönnek létre minden olyan eszköz kiiktatásával, amelynek következtében az írásjelek csupán közvetett módon és nem az író személyére vonatkozó egyedi jellemzőkkel és nem a személyének azonosítására alkalmas formákkal jönnek létre.²⁵ A törvény nem kívánja meg, hogy az írásbeli magánvégrendeletet az örökhangyó maga írja, de a más által írt végrendelet érvényességét a törvény szigorúbb alaki feltételek meglétéhez köti.²⁶ A sajátkezűleg kifejezés is jogi szakkifejezés, a törvény nem csupán a kézzel írást követeli meg, csak azt, hogy az írásjeleket a végrendeletkező saját maga hozza létre, a követelmény lényege az íróeszköznek a fent írott módon az író személy akaratával és testével történő közvetlen vezérlése és e közvetlen vezérléssel az írásjeleknek az írásjelek egyedi jellege megszüntetését előidéző eszköz közbeiktatása nélkül történő elhelyezése.²⁷ A gépirás akkor sem számít kézírásnak, ha azt az örökhangyó maga írja. Ezt a szabályozást azt indokolja, hogy a gépirás azonosítása nehéz, ha az örökhangyó maga gépeli le a végrendeletét, az abban az esetben is allográf végrendeletnek minősül, a saját kezű írásnak csak az örökhangyó kézírása minősül.

A végrendeletben használt írásjelek a közönséges írás követelményének kell, hogy megfeleljenek. Érvénytelen ezért az ettől eltérő egyéb jel-, vagy számjegyírással készült magánvégrendelet és a törvényben külön is nevesített eset, ha gyorsírással írják a végrendeletet.²⁸ Ha a végrendeletet a közönséges írástól eltérő egyéb jellel vagy éppen számjegyírással készül, úgy a holográf végrendelet esetében utóbb vitássá válhat a jelek értelme, allográf végrendelet esetében pedig az válik kérdéssé, hogy a végrendelet tartamát a végrendeletkező helyesen megismerhette-e.²⁹ Az írásbeli magánvégrendelet nyelvvel kapcsolatban ki kell emelni azt az esetkört, amikor a végrendeletkező nem

²⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 452. oldal

²⁶ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötetlet Wolteres Kluwer, Budapest 2014. 2393. oldal

²⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 452. oldal

²⁸ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

²⁹ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötetlet Wolteres Kluwer, Budapest 2014. 2393. oldal

a végrendelet nyelvében használt betűket vagy írásjeleket alkalmaz, például cirill vagy épp arab betűket alkalmaz. Amennyiben a végrendelet magyar nyelven készül, azonban az cirill betűkkel kerül leírásra, érvénytelennek minősül, még abban az esetben is, ha az örökhagyó ismeri az adott nyelvet, melyben az illető betűk használata elfogadott.³⁰ Tehát az érvénytelenség következménye kiterjed arra az esetre is, ha a végrendelet olyan írásjelekkel készül, ami nem felel meg az adott nyelv közönséges írásának.

A BH.1981.229. szám alatt közzétett eseti döntés kimondja, hogy az írásbeli magánvégrendelet érvényességét a törvény nem köti olyan feltételhez, hogy annak tartalmát az örökhagyó élőszóval elmondja. A végrendelet e formáját személyes végintézkedéssé nem az örökhagyó szóbeli nyilatkozata, hanem az teszi hogy a végrendeletet az örökhagyó - két tanú együttes jelenlétében - aláírásával saját végakarátának ismeri el.³¹

2.3. A Ptk. 7:17. § rendelkezéseinek értelmezéséről

A Ptk. az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényessége szempontjából jelentős változást hoz a korábbi szabályozáshoz képest. A Ptk. enyhíti az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességének feltételeit. Lényeges változást jelent azonban, hogy az új Ptk. alapján a végrendelet keltezés helyének feltüntetése nem érvényességi feltétele az írásbeli magánvégrendeletnek. A régi Ptk. 629. § érvényességi feltételként szabta az írásbeli magánvégrendelet keltezése helyének feltüntetését, azonban az új Ptk. 7:17. § ezt a kitétel már nem tartalmazza. Ez a módosítás a korábbi bírói gyakorlat törvényi szintre való emelését jelentette, mivel az új Ptk. hatályba lépését megelőző gyakorlat is abba az irányba mozdult el, hogy érvényesnek fogadta el a végintézkedést abban az esetben is, ha a végintézkedés megtételének a helye konkrétan nem tartalmazta a helység megnevezését.

A BH 2011.8.225 számú eseti döntés is kiemelte, hogy az öröklési szerződés keltezésének - ugyanígy a helyének - téves megjelölése egymagában a végintézkedés érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem - szükség esetén - a valóságos adatok bizonyításának az útját nyitja meg, ami egyéb társult ok

³⁰ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013. 44. oldal

³¹ BH.1981.229. számú eseti döntés

folytán eredményezheti esetleg annak érvénytelenségét. A keltezés helyének a feltüntetésétől nem függ a végrendelet érvényessége, az örökhagyó akaratának érvényesülése.³²

A Ptk. 7:17. § (1) bekezdése kimondja, hogy az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha készítésének ideje az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendeletet az

- a) sajátkezűleg írt végrendelet esetén elejétől végéig maga írja és aláírja;
- b) más által írt végrendelet esetén két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is - e minőségük feltüntetésével - aláírják; vagy
- c) a sajátkezűleg írt vagy más által írt végrendeletet aláírja, és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél - végrendeletként feltüntetve - személyesen letétbe helyezi.

Az írásbeli magánvégrendelet esetében végrendeleti tanúk alkalmazása csak az allográf végrendelet esetén szükséges, ezt a követelményt a holográf végrendelettel szemben nem írja elő. A Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontja kimondja, hogy az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha készítésének ideje az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendeletet az más által írt végrendelet esetén két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is - e minőségük feltüntetésével - aláírják.

A korábbi szabályozáshoz képest a Ptk. pontosabban határozza meg azt, hogy a végrendeleti tanúknak nem csak a végrendelet aláírásakor kell együttesen jelen lenniük, hanem akkor is, amikor az örökhagyó a már aláírt végrendeleten lévő aláírást a sajátjaként ismeri el.³³ A BDT2974/2013. szám alatt közzétett eseti határozat is kimondja, hogy a két tanú együttes jelenléte nemcsak abban az esetben feltétele az írásbeli magánvégrendelet érvényességének, amennyiben a végrendeletet az örökhagyó a tanúk előtt írja alá, hanem abban az esetben is, ha a végrendeletet már korábban aláírta, de a tanúk együttes jelenlétében ismeri el sajátjának a végrendeleten lévő aláírást.³⁴ Tehát az allográf végrendelet érvényességéhez a Ptk. is megkívánja két tanú együttes jelenlétét az örökhagyó

³² BH 2011.8.225 számú eseti döntés

³³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 455. oldal

³⁴ BDT2974/2013. szám

aláírásánál vagy az aláírás magáénak való elismerésénél, továbbá a tanúk aláírását e minőségük feltüntetésével.³⁵

A Ptk. 7:17. § alapján a végrendelet alaki érvényességi kelléke, hogy a készítésének ideje az okiratból kitűnjék. A végrendelet készítésének idején meghatározott nap feltüntetését kell érteni. A megjelölésnek mindig meghatározott napra kell vonatkoznia akkor is, ha a végrendelet készítésének ideje az okiratban nem dátumszerűen, hanem más módon, de akként, hogy az kétséget kizáróan valamelyik év valamelyik hónapjának valamelyik napját jelenti.³⁶ A keltezési dátum meghatározása tehát nem csak konkrétan történhet, hanem meghatározott napra való utalással is, azonban feltétele, hogy annak kelte napra pontosan beazonosítható legyen. A BH.179/1975. szám alatt közzétett döntés is rögzíti, hogy a végrendelet készítésének idejének magából az írásbeli magánvégrendelettről készült okiratból kell kitűnnie, és az idő megjelölésének határozott napra kell vonatkoznia. Az idő megjelölésén az ítélkezési gyakorlat meghatározott nap feltüntetését érti. Ez történhet a körülmények szerint bizonyos körülírással, pl. jelentős eseményre utalással, de a megjelölésnek mindig meghatározott napra kell vonatkoznia. Több nappól álló időtartamra utalás az idő megjelölésére vonatkozó törvényi követelménynek nem felel meg.³⁷ A végrendelet keltének feltüntetése alaki kellék, így annak hiánya bizonyítással nem pótolható, valamely alaki kellék elmaradása a végintézkedést érvénytelenné teszi.³⁸ A BH.530/1992. szám alatt közzétett bírói eseti döntés is kimondja, hogy a keltezés hiányossága oly módon nem orvosolható, hogy a hiányzó hónap és nap megjelölését a végrendeletre utóbb valaki - akár az örökgyógyó - ráírja. Az aláírás időpontjában fennálló alaki hiba ugyanis csak úgy szüntethető meg, ha a kiegészítést az örökgyógyó a két tanú együttes jelenlétében ismét aláírja (vagy ha azt már aláírta, az aláírást sajátjának ismeri el), és a végrendeletet a tanúk is újból aláírják.³⁹ Kiemelendő, hogy a keltezés téves feltüntetése önmagában a végrendelet érvénytelenségét nem vonja maga után, mivel a valóságos keltezés időpontja már bizonyítási kérdés.

Továbbá kiemelkedő jelentőséggel bír az is, hogy az írásbeli magánvégrendelet saját kezűleg írott végrendeletnek csak akkor minősül, ha azt teljes terjedelmében az örökgyógyó saját kezűleg írta, a

³⁵ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2395. oldal

³⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 455. oldal

³⁷ BH.179/1975. számú eseti döntés

³⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 456. oldal

³⁹ BH.530/1992. számú eseti döntés

végrendelet elejétől a végéig való sajátkezű aláírásának követelménye a keltezésre is kiterjed, így ha a végrendelet bármely részét az örökhagyó nem sajátkezűleg írta, a végrendelet már a más által írt (azaz allográf) végrendelet alaki követelményei alá esik.⁴⁰

A végrendelet keltezési dátumának feltüntetésének több szempontból is kiemelkedő jelentősége van. Egyrésztől amiatt, hogy ha az örökhagyó több végrendeletet is tett, a végrendeletek sorrendjének meghatározása végett, másrésztől az örökhagyó végintézkedési képességének vizsgálata esetén, azaz a végrendelet keltének időpontjában végintézkedési képessége állt-e fenn, továbbá a kötelesrész mértékének meghatározása során is kiemelt jelentősége van, hogy az örökhagyó a végintézkedését a Ptk. hatályba lépését megelőzően, vagy azt követően tett-e.

Az írásbeli magánvégrendelet végrendelet örökhagyó aláírását a Ptk. 7:17. § rendelkezése mind a holográf, mind az allográf végrendelet vonatkozásában alaki érvényességi feltételként határozza meg. Ha az örökhagyó az írásbeli magánvégrendeletet nem írta alá, a végrendelet alaki okból érvénytelen.

A bírói gyakorlat megkövetelte, hogy az aláírás az örökhagyó saját kezétől származzék, tehát az aláírást ő maga vezesse rá az okiratra, ezáltal az írásbeli magánvégrendeletet a saját végakarataként elismerve. A BH.320/1981. számú eseti bírói döntés is kiemelte, hogy az írásbeli magánvégrendelet aláírását nem pótolja az, ha az örökhagyó sajátkezűleg írt neve csak a végrendelet szövegében szerepel.⁴¹ A BH.173/2001. számon közzétett eseti döntésben is rögzítésre került, hogy az aláírásnak nem kell feltétlenül a szokványos helyen, azaz a szöveg alatt elhelyezkednie, de az alaki érvényesség követelményének megfelelő aláírásnak csak az a névaláírás felel meg, amely a végrendelet szövegétől elkülönül.⁴² A BH 2012.8.197 számú döntés is kimondja, hogy megfelel a végrendelet alaki követelményének az örökhagyó névaláírása akkor is, ha az a végrendelet keltezése felett, de a végrendelet szövegétől elkülönülő helyen található.⁴³ Az örökhagyó névaláírásának módjával kapcsolatban is egyértelmű a bírói gyakorlat. A bírói gyakorlat alapján megállapítható, hogy az érvényességnek nem feltétele, hogy az örökhagyó aláírása olvasható legyen, valamint az sem, hogy a családi és az utónevét is tartalmazza. A BH.124/1973. számon publikált eseti döntésben is rögzítésre

⁴⁰ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 457. oldal

⁴¹ BH. 320/1981. számú eseti döntés

⁴² BH.173/2001. számú eseti döntés

⁴³ BH 2012.8.197 számú eseti döntés

került, hogy az írásbeli magánvégrendelet az alaki kellékek szempontjából akkor is érvényes, ha a végrendelező a végrendeletre nem a teljes családi és utónevét, hanem más, a végrendeletben érintett személyek körében ismert nevét írja alá.⁴⁴ Aláírásnak értelemszerűen a saját kezű névírás minősül. Annak hiánya nem orvosolható azzal, hogy az örökgyó a mástól származó aláírást a végrendeleti tanúk előtt sajátjának ismeri el [LB Pfv.V.20.536/1995.; LB Pfv.II.21.946/2000.]. Nem érvényességi feltétel azonban az aláírás olvashatósága, így az örökgyó által szokásosan használt elnagyolt vagy betegség miatt a szokásostól eltérő, de nem a felismerhetetlenségig eltorzult, s ekként névírásaként azonosítható aláírással is teljesülhet ez az érvényességi kellék.⁴⁵ Tekintettel arra, hogy a Ptk. 7:11. § kimondja, hogy végrendelezni személyesen lehet, így az írásbeli magánvégrendeletet csak az örökgyó saját kezűleg írhatja alá, tekintettel arra, hogy nevében és helyette meghatalmazott nem járhat el.

A Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontja alapján az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha készítésének ideje az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendelező azt más által írt végrendelet esetén két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is - e minőségük feltüntetésével - aláírják. Az allográf végrendelet érvényességéhez a Ptk. is megkívánja két tanú együttes jelenlétét az örökgyó aláírásánál vagy az aláírás magáénak való elismerésénél, továbbá a tanúk aláírását e minőségük feltüntetésével.⁴⁶ A BDT1964/2009. számú eseti bírói döntés is rögzíti, hogy az örökgyónak és a két tanúnak együttesen kell jelen lenniük, és a tanúknak az okiratnak az örökgyó által előttük történt aláírása vagy a már ott lévő aláírás sajátjának való elismerése után tanúként kell aláírniuk az okiratot. Az érvényességi kellék a tanúk e minőségének feltüntetésére is kiterjed.⁴⁷

Kérdésként merül fel, hogy a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontja alapján a tanúknak is egymás és a végrendelező jelenlétében kell-e aláírni a végrendeletet, mivel a Ptk. nyelvtani értelmezése alapján az az érvényességi követelmény, hogy a tanúk együttesen legyenek jelen amikor az örökgyó aláírja a végrendeletet, vagy azon szereplő aláírást a sajátjaként ismeri el, azonban a végrendelet csak akkor

⁴⁴ BH.1214/1973. számú eseti döntés

⁴⁵ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

⁴⁶ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötetet Wolterres Kluwer, Budapest 20142395. oldal

⁴⁷ BDT1964/2009. számú eseti döntés

lesz érvényes, ha azon két tanú aláírása is szerepel. A bírói gyakorlat e kérdésben akként foglalt állást, hogy a tanúknak az okiratot az örökhagyó általi aláírást, illetőleg az okiraton lévő aláírásnak az örökhagyó sajátjaként való elismerésekor nyomban és nem később kell elismerniük akként, hogy a tanúk aláírásánál az örökhagyónak is jelen kell lennie.⁴⁸

Kiemelendő, hogy a tanúknak az allográf végrendeletet e minőségük feltüntetésével kell aláírniuk, azaz kifejezetten nevesíteni kell, hogy tanúi minőségben járnak el. A BH.89/2007. számú döntés is kimondja, hogy az írásbeli magánvégrendelet érvényességéhez az is szükséges, hogy azt a végrendeletkéző két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt a magáéna ismerje el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is - e minőségük feltüntetésével - aláírják. Ha magából az okiratból egyértelműen nem állapítható meg, hogy azt az örökhagyó a tanúk együttes jelenlétében írta alá illetve aláírását magáéna ismerte el, ez olyan alaki hiba, amely bizonyítással sem hárítható el.⁴⁹

Az, hogy az egyik tanú később írta alá az okiratot, azaz az örökhagyó a végintézkedést nem két tanú együttes jelenlétében írta alá, a hagyatéki eljárásban a törvényes örökösök által kifogásolható, de általában nem bizonyítható.⁵⁰

A végrendeleti tanú aláírásának jogi értékelése hosszú évtizedeken át a EBH 2006.1412. számú elvi bírósági határozat alapján történt. Az EBH 2006.1412. számú elvi bírósági határozat alapján a végrendelet tanújának aláírását sem neve kezdőbetűjének feltüntetése, sem olvashatatlan írásjel vagy a tanú ügyvédi bélyegzőjének használata nem pótolja, az aláírás szokásos módja: a családi és utónév együttes használata, az érvényességi feltételeknek megfelel akkor is, ha nehezen vagy alig olvasható. A tanúk szerepe, hogy az örökhagyó névaláírását hitelesítsék, mégpedig akként, hogy a végrendeletet e minőségük feltüntetésével aláírják. Miként a törvény az örökhagyói névaláírás más módon történő hitelesítését sem teszi lehetővé (pl. közjegyzői tanúsítvánnyal - BH 2000/10/446. sz. jogeset, vagy más személytől származó aláírásnak a végrendeleti tanúk előtt sajátjakénti elismerésével - Pfv. V. 22.402/1993., Pfv. V. 20.536/1995.) úgy a tanú aláírása sem helyettesíthető

⁴⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztovíts András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 459. oldal

⁴⁹ BH.89/2007. számú eseti döntés

⁵⁰ Varga István: Érvénytelen végrendelet teljes bizonyító erejű magánokiratban = Közjegyzők közlönye, 2010. (57. évf.) 5. szám 9. oldal

nevének kezdőbetűjével, olvashatatlan írásjellel. Az aláírást pedig az ügyvédi bélyegző használata sem pótolja.⁵¹ Tehát a korábbi közjegyzői, bírói gyakorlat megkövetelte azt, hogy a tanú - e minőségének feltüntetésével - írja alá a végrendeletet, még hozzá oly módon, hogy a mind a családi, mind a keresztnéve olvasható, azaz teljes mértékben beazonosítható legyen. Amennyiben a tanú névaláírása olvashatatlan volt, úgy az a végrendelet érvénytelenségét eredményezte.

A Kúria utóbb az e tárgyban hozott határozataiban [Pfv.I.20.133/2013., Pfv.I.20.836/2013., Pfv.I.21.310/2013.] következetesen elhatárolódott ettől a gyakorlattól. Álláspontja szerint hiányzott az elvi alapja az olyan jogértelmezésnek, amely a tanú aláírásával szemben támasztott alaki követelmények meghatározásánál a tanú személyének azonosíthatóságához szükséges feltételek előírásán túl további formai vagy egyéb követelményeket támaszt. A Ptk. 7:17. § (1) bekezdés b) pontjának nyelvtani értelmezéséből, sem magának a jogintézménynek a rendeltetéséből nem következik az, hogy "az aláírás szokásos módjának csak a családi és utónév együttes használata felel meg".⁵² A tanúk aláírásával kapcsolatban a bírói gyakorlat lényegesen megváltozott az elmúlt években. A 3/2012. Polgári jogegységi határozat kimondta, hogy a végrendelet tanújának az okiratot a rá jellemző, szokásos módon kell aláírnia. A tanú aláírását sem neve kezdőbetűjének feltüntetése, sem olvashatatlan írásjel vagy a tanú ügyvédi bélyegzőjének használata nem pótolja. A tanú személyének magából az okiratból megállapíthatónak kell lennie. A Kúria a jogegységi eljárásban azt is vizsgálta, hogy az akkor hatályos régi Ptk. 629. § (1) bekezdés b) pontjának az alkalmazása szempontjából mi fogadható el a törvény előírásait kielégítő aláírásnak. E tekintetben abból indult ki, hogy az "aláírás" fogalom tartalmát és jelentését az öröklési jog szabályai nem határozzák meg és azok nem tesznek különbséget szokásos vagy nem szokásos aláírás közt sem. Ezért annak fogalmi elemeit a bírói gyakorlatnak kellett kimunkálnia. Ennek során rendező elvként azt kellett szem előtt tartani, hogy a szavaknak a mindennapi életben elfogadott, általános jelentéséből kiindulva, a mai korban élő, átlagos szókinccsel és nyelvi ismeretekkel rendelkező ember számára mit jelent az "aláírás" kifejezés. E megközelítésben az "aláírás" fogalom hétköznapi jelentésének lényeges eleme, hogy az közvetlenül az aláírotól való származását fejezi ki és célja e személy különböző élethelyzetekben történő azonosítása. Az aláírásnak történetileg kialakult, szokásos módja, hogy az

⁵¹ EBH 2006.1412. számú elvi bírósági határozat

⁵² Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

aláíró az iraton a családi és utónevét tünteti fel. Jellemző vonása annak rendszeres és viszonylag nagy számú alkalmazása, amelynek során mind a formai, mind a képi megjelenést illetően kialakulnak bizonyos egyénre jellemző egyedi sajátosságok. Ezek magukba foglalják egyrészt azt, hogy az illető az aláíráskor hogyan használja a nevét, másrészt, hogy ezt milyen grafikai kép formájában jeleníti meg. Ennek eredményeként mindenki rendelkezik egy egyénre jellemző, "szokásos aláírással", mely az általa kialakított egyedi aláírás formát és aláírás képet jelent. A végrendeleti tanú aláírás-hitelesítő funkciója ezzel áll összefüggésben.

A Kúria a jogegységi eljárásban azt is vizsgálta, hogy mi a szerepe a tanúk közreműködésének a végrendelet megtételében. E kérdésben abból indult ki, hogy az allograf végrendelet megalkotásában a tanúk közreműködésének az a rendeltetése, hogy egyrészt a végrendelező személyazonosságát igazolják, másrészt pedig az örökhagyó aláírását hitelesítsék. Arra a megállapításra jutott, hogy a végrendelet alaki követelményeire irányadó szabályok a magánokirathoz képest speciálisabbak és hiányukhoz eltérő jogkövetkezmény fűződik. Ezért a végrendelet alaki érvényességére az említett eljárásjogi szabályok nem hatnak ki. A végrendelet formai kellékeire vonatkozó szabályok kogens jellegéből következik, hogy a végrendeleti tanú az örökhagyó aláírását hitelesítő funkcióját akkor töltheti be, ha mind a személye, mind pedig tanúi minősége magából az okiratból kitűnik. Mivel alaki kellékről van szó, amelyet magának az okiratnak kell tartalmaznia, erre nézve bizonyítás nem folytatható le. Emellett a végrendeleti tanú aláírásával kapcsolatban az értelmezési szabályok alkalmazására sincs jogi lehetőség, mert értelmezni csak érvényesen létrejött végrendeletet lehet, amely feltételezi a tanú szabályszerű aláírását. A Kúria jogegységi döntésében kiemelte, hogy a tanú közreműködésének rendeltetéséből származó és a végrendeleti tanú aláírásával szemben érvényesülő, fent írt követelményeknek a tanú akkor tesz eleget, ha az okiratot a rá jellemző, általa rendszeresen alkalmazott, szokásos névformát és írásképet tartalmazó aláírásával látja el. Ennek legalább olyan mértékben kell olvashatónak lennie, hogy abból a tanú személye kideríthető legyen. Elfogadható azonban az is, ha a tanú az olvashatatlan aláírása mellett a nevét olvasható módon is feltünteti.⁵³

Tehát a 3/2012. Polgári jogegységi határozat némiképp enyhített a EBH 2006.1412. számú elvi bírósági határozat nyomán kialakuló gyakorlaton, mivel elfogadhatónak tartotta azt is, ha a tanú személye

⁵³ 3/2012. Polgári jogegységi határozat

magából az okiratból kitűnik, azonban nem követelte meg érvényességi feltételként azt, hogy az magából a tanú aláírásból is kiolvasható legyen a tanú neve, elegendőnek tartotta azt, ha a tanú az az okiratot a rá jellemző, szokásos módon írta alá.

A Kúria a 3/2012. PJE határozatában - ebben az elvi kérdésben meg nem erősítve az EBH 2006.1412. számú elvi bírósági határozatban foglaltakat - már úgy rendelkezett, hogy a tanúkenti aláírás érvényesnek fogadható el abban az esetben is, ha az az okiratot a rá jellemző, általa rendszeresen alkalmazott, szokásos névformát és írásképet tartalmazó aláírásával látja el.⁵⁴ A 3/2012. számú Polgári jogegységi határozatban foglalt azon megállapítást - mely szerint az allográf végrendelet érvényességének alaki követelménye, hogy a tanú személye magából az okiratból megállapítható, külön bizonyítás nélkül beazonosítható legyen - az EBH2015.P.10. számú határozat is megerősítette. Ezen elvi bírósági határozat kimondta, hogy a végrendeleti tanú aláírásával szemben nem az a követelmény, hogy az megfeleljen az aláírás általánosan szokásos módjának, hanem az, hogy a tanú a rá jellemző, szokásos aláírást alkalmazza. A tanú személyének nem feltétlenül az aláírásból, hanem magából az okiratból kell - külön bizonyítás nélkül - beazonosíthatónak lennie. A bírósági elvi döntés kiemelte, hogy ügyben kötelezően alkalmazott 3/2012. PJE határozat rendelkező részének nincs olyan tartalma, mely szerint a végrendeleti tanú által szokásosan használt aláírásnak legalább olyan mértékben olvashatónak kell lennie, hogy "abból" a személye kideríthető legyen. A jogegységi határozat szerint ugyanis a tanú személyének "magából az okiratból" kell megállapíthatónak lenni, ami nyilvánvalóan lényegesen tágabb fogalom, mint a tanú által aláírásként használt grafikai jelcsoport. Ugyanígy a jogegységi határozat - idézett - rendelkező részének nem lehet olyan tartalmat tulajdonítani, hogy az olvashatatlan aláírás akkor elfogadható, ha a tanú mellett a nevét olvasható módon is feltünteti.⁵⁵

A 3/2012. Polgári jogegységi határozatban foglaltak azonban rövid idő alatt meghaladottá váltak, a bírói gyakorlatban kialakult ellentétes álláspontok miatt újabb jogegységi eljárás eredményeképp a Kúria a 2/2016. Polgári jogegységi határozatot alkotta meg, melyben a 3/2012. Polgári jogegységi határozatot hatályon kívül helyezte, továbbá az EBH 2015.P.10. számon közzétett határozat elvi bírósági határozatként való fenntartását is megszüntetette.

⁵⁴ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

⁵⁵ EBH2015.P.10. számú elvi bírósági határozat

A Kúria a 2/2016. számú Polgári jogegységi határozatában⁵⁶ kimondta, hogy végrendeleti tanú aláírása megfelel az aláírással szemben támasztott követelményeknek, ha a tanú a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okiratból nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítást folytathat le.

A 2/2016. Polgári jogegységi határozat indokolásában kifejtette, hogy a 3/2012. Polgári jogegységi határozat óta eltelt három év bírói gyakorlatának ismeretében kijelenthető, hogy a jogegységi határozat a célját nem tudta betölteni, az érintett ügytípusokban az alsó fokú bíróságokon nem alakult ki egységes joggyakorlat: országosan megfigyelhető, hogy a bíróságok eltérően értelmezik a jogegységi határozatot. Arra is hivatkozott, hogy a Kúria szaktanácsa elé került több ügyben az első- és a másodfokú bíróság eltérő döntést hozott, vagy eltérő volt a jogi érvelése attól függően, hogy a jogegységi határozat rendelkező részében, avagy az indokolásában adott értelmezést tekintette irányadónak, amelyek a fentiek értelmében nincsenek teljesen összhangban. Hangsúlyozta, hogy ha a tanú aláírása nem olvasható, és a tanú neve - és ebből következően a személye - az okiratból sem tűnik ki, vita esetén szükségessé válik annak a felderítése. A fentiekből kitűnően az olvashatatlan aláírás a végrendelet érvényességét nem érinti, az okirat emiatt nem tekinthető alaki szempontból hibásnak. A Kúria elvi jelentőséggel kimondta, hogy a tanú aláírásának az olvasható volta, vagy az, hogy a tanú nevének magából az okiratból kell megállapíthatónak lennie, a más által írt végrendeletnek nem a törvény által előírt alaki kelléke. Ezért vita esetén a tanú nevének (személyének) a megállapítására irányuló bizonyítási indítvány megtételétől a felet nem lehet elzárni, annak anyagi jogi korlátja sincs.⁵⁷

A Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 325. § (1) bekezdés e) pontja alapján teljes bizonyító erejű a magánokirat, ha ügyvéd vagy kamarai jogtanácsos az általa készített okirat szabályszerű ellenjegyzésével bizonyítja, hogy az okirat aláírója a más által írt okiratot előtte írta alá vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el. Az írásbeli magánvégrendelet nem azonos a teljes bizonyító erejű magánokirattal. Amennyiben ezt állítanánk, akkor számos esetben a Pp. szabályaihoz képest szigorúbb öröklési szabályozás súlytalanná válna.⁵⁸ A más által írt

⁵⁶ 2/2016. számú Polgári jogegységi határozat

⁵⁷ 2/2016. számú Polgári jogegységi határozat

⁵⁸ Mikó Ádám: Az írásbeli magánvégrendeletek alaki érvényessége = Közjegyzők közlönye, 2010. (57. évf.) 1. szám 9. oldal

magánvégrendeletnek azonban a Ptk. 7:17. § b) pontja szerinti anyagi jogi követelményeknek, nem pedig a teljes bizonyító erejű magánokirat alakításainak kell megfelelnie. Az ügyvédi ellenjegyzés a végrendeleti tanút nem pótolja.⁵⁹ A Ptk. nem zárja ki, hogy a végintézkedés szerkesztője, leírója egyben végrendeleti tanúként is közreműködjék. Megengedett tehát, hogy az okiratot ellenjegyző ügyvéd azt végrendeleti tanúként is aláírja. Lényeges érvényességi kellék ilyenkor, hogy magából az okirattól kitűnjék a végrendeletet tanúként aláíró személy - adott esetben az okiratot ellenjegyzéssel is ellátó ügyvéd - ebbéli minősége, azaz hogy a végrendeletet tanúként is aláírta.⁶⁰ A BDT2772/2012. szám alatt közzétett eseti döntés is rögzítette, hogy lényeges érvényességi kellék, hogy magából az okirattól kitűnjék a végrendeletet tanúként aláíró személyek ebbéli minősége, az ügyvédi ellenjegyzés pedig önmagában a végrendeleti tanút nem pótolja.⁶¹ Amennyiben az okiratot szerkesztő ügyvéd tanúi minőségében is aláírja az okiratot, úgy az alaki szempontból nem eredményez érvénytelenségi okot, amennyiben az ügyvéddel - mint végrendeleti tanúval szemben - egyéb kizáró ok nem áll fenn. Kiemelendő az a körülmény is, hogy a Ptk. nem követeli meg érvényességi okként, hogy amennyiben a végrendelet ügyvédi közreműködéssel készül, úgy az ügyvéd azt ellenjegyzésével lássa el. Tehát amennyiben az ügyvéd a végrendeletet tanúk közreműködése nélkül, csupán ellenjegyzésével látja el, úgy az érvénytelennek minősül, amennyiben csak két tanút tüntet fel a végrendeleten - melyből az egyik akár ő maga -, azonban ellenjegyzésével azt nem látja el, a végrendelet alaki szempontból érvényes.

A Ptk. 7:13. § rendelkezéséből az következik, hogy a közjegyzőnél letett végrendelet a Ptk. szerint sem külön végrendeletfajta, hanem csupán az írásbeli magánvégrendeletnek a 7:17. § (1) bekezdés c) pontjában írott egyik formája.⁶² A közjegyzőkről szóló XLI. törvény (továbbiakban: Kjt.) 161/A. § (1) bekezdése teremti meg a jogszabályi alapot arra, hogy a végrendeletkészítő írásbeli magánvégrendeletét a közjegyző előtt letétbe helyezze.

A Kjt. 161/A. § (1) bekezdése kimondja, hogy a végrendeletkészítő a magánvégrendeletét nyíltan vagy a közjegyző által borítékba zárva letétbe helyezheti a közjegyzőnél azzal a kijelentéssel, hogy az okirat

⁵⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztovits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 460. oldal

⁶⁰ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

⁶¹ BDT2772/2012. számú eseti döntés

⁶² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztovits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 444. oldal

a végrendeletét tartalmazza. A letétbe helyezésről a közjegyző jegyzőkönyvet készít, amely a 159. § a)-c) pontjában foglaltakat tartalmazza. Az átvett végrendeletet a jegyzőkönyvhöz kell fűzni. A Kjt. 161/A. § (1) bekezdés b) pontja alapján a közjegyző a végrendelet megőrzéséért felel.

Fontos kiemelni, hogy ebben az esetben nem önálló végrendelet típusról van szó. A közjegyzőnél letett végrendelet nem minősül közvégrendeletnek, arra az írásbeli magánvégrendelet szabályai az irányadóak. A Kjt. is kiemeli, hogy ebben az esetben a közjegyző az okirat megőrzéséért, és nem annak elkészítéséért felel. Tehát az örökhatályú magánvégrendeletét - közjegyzői nemperes eljárás keretében - megőrzésre adja át a közjegyzőnek, aki erről jegyzőkönyvi tanúsítványt készít, és a félnek átvételi elismervényt ad, továbbá bevezeti a Végintézkedések Országos Nyilvántartásába is. A közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendelet közvégrendelet, hanem az megőrzési írásbeli magánvégrendelet jellegű, és arra nem a közvégrendelet és a közokirat szabályai alkalmazandók. A közjegyzőnél lett magánvégrendelet visszavételére vonatkozóan azonban speciális szabályok érvényesülnek. A Kjt. 161/B. § (3) bekezdése alapján a közjegyző a felet tájékoztatja arról, hogy a végrendeletre visszaadása után a Polgári Törvénykönyv 7:17. § (1) bekezdésének c) pontjában foglaltak nem alkalmazhatók, és ezt a jegyzőkönyvben feltünteti.

Tehát az örökhatályú a végrendelet letétbe helyezése során a közjegyző előtt csak személyesen járhat el, azaz képviselőnek ezen eljárásban nincs helye, az örökhatályú írásbeli magánvégrendeletét csakis személyesen helyezheti letétben a közjegyző előtt, azt a végrendeletkezelőnek - akár nyíltan, akár zárt borítékban adja át a közjegyzőnek - azzal a kijelentéssel kell átadnia, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza. Kiemelendő, hogy a letét visszaadása során már nem teszi kötelezővé a Kjt. a végrendeletkezelő személyes eljárását, mivel a Kjt. 161/B. § (1) bekezdése kimondja, hogy a közjegyző - a letévének vagy az erre a célra adott meghatalmazással rendelkező, 132. § szerinti meghatalmazottjának kérésére - a nála letett végrendeletet visszaadja. Tehát itt már a meghatalmazott útján történő eljárást is lehetővé teszi a törvény, azonban a Kjt. 132. § szerint kifejezetten erre a célra adott (és nem általános meghatalmazást tartalmazó) és közokiratba foglalt vagy közjegyzői (bírói, konzuli) aláíráshitelesítéssel ellátott meghatalmazás alapján kerülhet csak sor. A Kjt. 132. § (2) bekezdése a jogbiztonság miatt kimondja, hogy a meghatalmazást eredetiben, hiteles kiadványban vagy hiteles másolatban a közjegyzői okirathoz kell fűzni, azaz a képviselői jogosultság fennállása igazolható legyen.

A BH230/1997. szám alatt közzétett eseti döntés is rögzíti, hogy a közjegyzői letétbe helyezett írásbeli magánvégrendelet nem válik a közjegyző által felvett jegyzőkönyv "szerves részévé", és nem "minősül át" közokirattá.⁶³

A régi Ptk. 629. §-a (1) bekezdésének c) pontja szerint az írásbeli magánvégrendelet érvényes, ha annak végrendeleti minősége, keltének helye és ideje magából az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendelező azt aláírja, és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél - végrendeletként feltüntetve - személyesen letétbe helyezi. Ebből a rendelkezésből egyértelmű, hogy a közjegyzőnél letett végrendelet az írásbeli magánvégrendelet egyik formája; ez az írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes, ha azt az örökható aláírta, és végrendeletként feltüntetve, akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél letétbe helyezi. Ebből következik, hogy a letétbe helyezés csak a más által írt végrendelet tanúkkal való aláírásának elmaradását pótolja, más alaki hibát azonban nem orvosol.

A Ptk. 7:17. § (1) bekezdésből is megállapítható, hogy az írásbeli magánvégrendeletet lehet a közjegyzőnél - végrendeletként - személyesen letétbe helyezni, azaz a közjegyzőnél letett végrendelet nem minősíthető önálló végrendelet fajtának, sőt a Ptk. 7:16. § (1) bekezdése alapján megállapítható az is, hogy a közjegyzőnél letett végrendelet még az írásbeli magánvégrendeletnek sem különálló, önálló típusa, hanem az írásbeli magánvégrendeleti típusokhoz kapcsolódó formai könnyítésként értékelhető, mely alapján az alaki érvényesség szempontjából elengedő a végrendeletnek a végrendelező általi aláírása, tanúk alkalmazása a közjegyzői közreműködésre tekintettel nem szükséges.⁶⁴

Fontos kiemelni, hogy a közvégrendeletnek csak a végrendelet minősül, mely végrendelet megfelel a Kjt. 111. § (1) bekezdésében foglalt ügyleti okirat feltételeinek. A Kjt. 111. § (1) bekezdése kimondja, hogy a közjegyzői okiratok az ügyleti okirat és a ténytanúsító okirat (közjegyzői tanúsítvány). Az ügyleti okirat közhitelesen tanúsítja a jogügyletre vonatkozó akaratnyilvánítás tényét, a ténytanúsító okiratban a közjegyző a jogi jelentőségű tényeket közhitelesen tanúsítja jegyzőkönyvi vagy záradéki formában.

⁶³ BH230/1997. szám alatt közzétett eseti döntés

⁶⁴ Sente Szabolcs: A közjegyzőnél letett végrendelet jogintézménye és a házastársak ugyanazon okiratba foglalt közös végrendelete a közjegyzői végrendeleti letéti szabályozás tükrében= Közjegyzők közlönye, 2015. (61. évf.) 3. szám 8. oldal

A közjegyzői aláíráshitelesítéssel ellátott végrendelet azonban nem minősül közvégrendeletnek, tekintettel arra, hogy a közjegyzői aláíráshitelesítés - mint ténytanúsító okirat - készítésével a közjegyző a jogi jelentőségű tényeket közhitelesen tanúsítja záradéki formában. Azaz aláíráshitelesítéskor záradéki tanúsítványt készít, melyben közhitelesen rögzíti, hogy az odafűzött okiratot az ott megjelölt személy - személyazonosságának ellenőrzését követően - előtte saját kezűleg írta alá, vagy az okiraton szereplő aláírást sajátjaként ismerte el. Ebben az esetben a közjegyző nem ügyleti okiratot, hanem ténytanúsító okiratot készít, azaz az iraton szereplő aláírást hitelesíti, annak tartamát nem vizsgálja, annak jogi helytállóságáról nem foglalhat állást, azaz nem tanúsítja a jogügyletre vonatkozó akaratnyilvánítás tényét.

A BH.446/2000. számon közzétett eseti döntés elvi jelleggel kimondja, hogy az öröklési szerződésen a fél aláírásának közjegyzői hitelesítése (a tanúsítvány) nem teszi a szerződést közokiratba foglalttá, ezért a szerződés tanúk aláírása nélkül érvénytelen.

Az eseti döntés is kiemelte, hogy a Kjtv. 111. § (1) bekezdése alapján közokiratnak tekintendő az közjegyző által a törvényben írt alakszerűségek megtartásával elkészített közjegyzői okirat és a közjegyzői tanúsítvány, azonban az ügyleti és a ténytanúsító okirat között lényeges különbség, hogy a közjegyzői okirati forma azoknak a jogügyleteknek és jognyilatkozatoknak az írásba foglalására szolgál, melyekhez különleges bizonyító erőt kívánnak fűzni, a tanúsítvánnyal a közjegyző olyan tényeket rögzít, amelyek általában nem lehetnek közjegyzői okirat tárgyai. Kiemelte, hogy a közjegyzői ténytanúsítvány a közjegyzői megállapítások rögzítésére szolgál. A közjegyzői okirat tartamát a fél alakítja ki, azonban ezzel szemben a tanúsítvány tartalmára a félnek befolyása nincs. Míg tények közjegyzői okirati formában is érvényesen rögzíthetők, a közjegyzői tanúsítvány a közjegyzői okirati formát nem pótolhatja. Kiemelte, hogy a közjegyzői aláíráshitelesítéssel ellátott öröklési szerződés (mint végintézkedés) a Kjtv. 136. §-ának megfelelő közjegyzői okiratnak nem, csupán magánokiratnak tekinthető.⁶⁵

⁶⁵ BH.446/2000. számú eseti döntés

A közjegyzői letétbe helyezett írásbeli magánvégrendelet sem válik a letétbehelyezésről felvett közokirati tanúsítványnak minősülő jegyzőkönyv „szerves részévé”, és nem „minősül át” közokirattá.⁶⁶

Mind holográf, mind allográf végrendelet készülhet úgy is, hogy az több különálló lapból áll. Ez esetben közös szabályként érvényesül, hogy az így készített írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos számozással látták el.⁶⁷ A Ptk. 7:17. § (2) bekezdése a holográf végrendelettel kapcsolatban rögzíti, hogy a több különálló lapból álló sajátkezűleg írt írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos sorszámozással látták el. A több lapból álló allográf végrendelet oldalszámozásával kapcsolatban a Ptk 7:17.§ (3) bekezdése kimondja, hogy a több különálló lapból álló más által írt írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos sorszámozással látták el, továbbá ha minden lapját a végrendelező és mindkét tanú aláírta. A „több különlapból álló” végrendelet értelmezésében a BH.259/1996. számon közzétett eseti döntés is irányadónak tekinthető.

A BH.259/1996. számú döntés kimondja, hogy különálló lapokból álló, összetűzött vagy összefűzött írásbeli magánvégrendelet az érvényesség szempontjából nem azonos az egyetlen - összehajtott - íven készült végrendelettel.⁶⁸ Az egyetlen fizikailag eleve összefüggő egységet képező íven készült végintézkedés akkor sem minősül több lapból álló végrendeletnek, ha az ívet összehajtogatják, mivel az összehajtogatás folytán az ív fizikai egysége nem szűnik meg.⁶⁹ Azonban a több külön lapon készül, és az összetűzésre, vagy más módon rögzítésre kerül, ez a körülmény nem szünteti meg a végrendelet több külön lapból álló minőségét, az nem válik egyetlen lappá, csupán fizikai összekapcsolása történik meg, ami utóbb akár szét is választható, így több külön lapból álló végrendelet folyamatos számozással való ellátása alaki érvényességi feltétel. A több külön lapból álló végrendelet tehát nem szinonim kifejezése a több oldalból álló végrendeletnek. A több külön lapból álló allográf végrendelettel kapcsolatos további érvényességi feltétel, hogy annak minden lapját a végrendelező és mindkét tanú aláírásával lássa el.

⁶⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 449. oldal

⁶⁷ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

⁶⁸ BH.259/1996. számú eseti döntés

⁶⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014.465. oldal

2.4. Az írásbeli magánvégrendelet tanújával szembeni törvényi követelményekről

A Ptk. 7:18. § (1) bekezdése kimondja, hogy

(1) Írásbeli magánvégrendelet tanúja nem lehet olyan személy, aki

- a) a végrendelező személyazonosságának tanúsítására nem képes;
- b) kiskorú, cselekvőképtelen nagykorú vagy cselekvőképességében részlegesen úgy korlátozott, hogy az kizárja tanúkénti közreműködését;
- c) írástudatlan.

A Ptk. 7:18. § rendelkezése a végrendeleti tanú funkciójával függ össze. A BDT2045/2009. számú eseti döntés indokolásában is kifejtésre került, hogy az írásbeli magánvégrendelet tanúja a végrendelező személyazonosságát és aláírásának hitelességét igazolja. Az allográf végrendelet két tanújának a feladata az, hogy utólagos vitában is, képes legyen a végrendelező személyazonosságának igazolására.⁷⁰ Ebből kifolyólag a Ptk. 7:18. § (1) bekezdés a) pontja kimondja, hogy nem lehet végrendeleti tanú olyan személy, aki a végrendelező személyazonosságának tanúsítására nem képes. A PK. 86. számú állásfoglalása - melyet a Kúria 1/2014. Polgári jogegységi határozata alapján a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak kell tekinteni - kimondja, hogy a végrendelező személyazonosságának tanúsítására nemcsak az a végrendeleti tanú alkalmas, aki az örökhagyót előzőleg személyesen ismerte, hanem az is, aki a személyazonosságát kétségtelen bizonyossággal, tehát hitelt érdemlő módon megállapította.⁷¹

A PK.86. számú állásfoglalásának indoklása szerint a Ptk. csak azt kívánja meg, hogy a tanú a végrendelező személyazonosságának tanúsítására képes legyen, arra nézve azonban, hogy a tanút erre milyen körülmény teszi képessé, külön előírást nem tartalmaz, feltételt nem szab. Ennélfogva a tanúzási képességnek nem feltétele az, hogy a tanú a végrendelezőt előzőleg személyesen ismerje, hanem elegendő, ha az azonosságot más alapon, egyidejűleg vagy akár utóbb kétségtelen bizonyosság megállapíthatta, és meg is állapította.

⁷⁰ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolteres Kluwer, Budapest 2014. 2396 oldal

⁷¹ PK 86. számú állásfoglalás

Az állásfoglalás indoklásában rámutat arra, hogy a Ptk. elsődlegesen nem a végrendelkező és a tanú korábbi ismeretségi vagy egyéb viszonyát tartja követelményként szem előtt, hanem a tanúnak a személyében rejlő azt az adottságot, képességet, hogy a végrendelkező személyazonosságát hitelt érdemlően meg tudja állapítani. A Ptk. 7:18. § (1) bekezdés b) pontja kimondja, hogy írásbeli magánvégrendelet tanúja nem lehet olyan személy, aki kiskorú, cselekvőképtelen nagykorú vagy cselekvőképességében részlegesen úgy korlátozott, hogy az kizárja tanúkénti közreműködését. E szabályozási körben annak értelmezése szükséges, hogy kit tekintünk cselekvőképességében részlegesen korlátozottnak, hogy az kizárja tanúkénti közreműködését.

Álláspontom szerint e körbe mindenképpen azok a személyek tartoznak, akik cselekvőképességükben részlegesen korlátozó gondnokság alatt állnak olyan ügycsoportokra nézve, melyek a jogügyleti képességet zárják ki. Önmagában a cselekvőképességnek valamely ügycsoport tekintetében történő korlátozása nem jelenti a tanúzási képesség hiányát. Az írásbeli magánvégrendelet tanúja jogot nem szerez, kötelezettséget nem vállal, neki csak tanúsító szerepe van.⁷²

A Ptk. 7:18. § (2) bekezdése kimondja, hogy az írásbeli magánvégrendelet érvényességének nem feltétele, hogy a tanú a végrendelet tartalmát ismerje, vagy tudjon arról, hogy végrendelet tételénél működött közre. A Ptk. ezen szabálya is azzal a rendelkezéssel függ össze, hogy a végrendeleti tanú funkciója az, hogy a végrendelkező személyazonosságát és aláírásának hitelességét igazolja. Az eljárási tanúzási képességnek pedig nincs köze a jogügyleti tanúzási képességhez, hiszen tanúként kihallgatható az is, akinek az anyagi jog szabályai szerint jogügyleti tanúzási képessége nincs.⁷³

Az írásbeli magánvégrendeleti tanú szerepe az örökhatározó személyazonosságának és okiratra vezetett aláírásának valódiságának bizonyítása, ezért az írásbeli végrendeleti tanúnak nem kell a végrendelet tartalmát ismernie, vagy arról tudnia, hogy egyáltalán végrendelet tételénél működött közre.⁷⁴

⁷² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 469. oldal

⁷³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 470. oldal

⁷⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014.470. oldal

3. Szóbeli végrendelet alakszerűségére vonatkozó szabályokról

A szóbeli végrendelet, mely pusztán a tanúk agyában van írva, alig jobb, mintha homokra lenne írva.⁷⁵

A Ptk. sem vonja kétségbe, hogy vannak olyan kivételes helyzetek, amelyek még a legegyszerűbb formájú írásbeli magánvégrendelet tételét sem teszik lehetővé, ezért az ilyen kivételes esetekre fenntartotta a szóbeli végrendelet lehetőségét.⁷⁶

A szóbeli végrendelet alakszerűségével kapcsolatban is lényeges változást hozott a korábbi szabályozáshoz képest a Ptk. rendelkezései. A szóbeli végintézkedési képességhez az új szabály szerint az szükséges, hogy a helyzet ne tegye lehetővé az írásbeli végrendelet tételét, vagyis az adott körülmények között az írásbeli végrendelet tétele lehetetlen legyen.⁷⁷

3.1. Szóbeli végrendelet kivételessége

A Ptk. már a jogintézmény címében kifejezetten utal arra, hogy kivételes végrendeleti formáról van szó. A Ptk. 7:20.§ kimondja, hogy szóbeli végrendeletet az tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé. A végrendeletkézőnek az a joga, hogy a végakarátát minél szélesebb körben nyilvánítsa és a végakarát érvényesítéséhez fűződő jogbiztonság követelménye ütközik. E két érdek összeütközéséből és az összeegyeztetésének kívánalmából fakad, hogy a szóbeli végrendelet érvényességét minden jogrendszer korlátozza.⁷⁸ A Ptk. átvette a Kúria PK.85. számú állásfoglalásban foglaltakat a 7:12.§-ában. A Ptk. 7:12. § azonban az „okirat” végrendeleti jellegéről szól. Ebből is levezethető, hogy ha az öröklési igény szóbeli végrendeleten alapszik, annak megítélése az általánostól sok szempontból eltérően történhet.⁷⁹

⁷⁵ Magyar magánjog (Szerk.: Szladits Károly) VI. Öröklési jog. Grill, Budapest, 1939. 236. oldal

⁷⁶ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

⁷⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 475. oldal

⁷⁸ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

⁷⁹ Orosz Árpád: A szóbeli végrendelet mint a végintézkedés kivételes formája = Közjegyzők közlönye, 2016. (63. évf.) 4. szám 61. oldal

Tekintettel arra, hogy a szóbeli végrendekezés a végintézkedés kivételes formája, elsődlegesen azt kell tisztázni, hogy ki és milyen körülmények fennállása esetén tehet érvényesen szóbeli végrendelet. Szóbeli végrendelet csak az tehet, aki egyébként írásbeli magánvégrendelet is tehetne, tekintettel arra, hogy a Ptk. 7:14. § (4) bekezdése alapján korlátozottan cselekvőképes kiskorú és cselekvőképességében vagyoni nyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú érvényesen csak közvégrendeletet tehet, tehát ebből az következik, hogy nekik szóbeli végrendeleti képességük akkor sincs, ha egyébként a Ptk. 7:20. §-ában foglalt többi feltétel fennállna.⁸⁰

A Kúria 1/2014. Polgári jogegységi határozata a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti a PK88. számú állásfoglalást.⁸¹ A PK.88. számú állásfoglalása kimondja, hogy az életet fenyegető rendkívüli helyzet - mint egyik feltétel - megvalósulhat akár olyan váratlan hirtelenséggel fellépő okok alapján, amelyek kívülről közvetlenül fenyegetik a végrendelező életét, akár pedig a végrendelező személyében rejlő olyan belső (élettani) okok alapján, amelyek az életét a halál közvetlen bekövetkezésével fenyegetik. Maga az "életet fenyegető rendkívüli helyzet" feltétel is két elemből áll. Ezek egyike az "életet fenyegető helyzet", míg a másik a "rendkívüliség". Az előbbinek a megítélése orvosi szakkérdés, míg az utóbbi olyan jogi fogalom, amelynek fennállásáról a kezelőorvos vagy az orvos szakértő "tényadatokat" közölhet, de az örökhagyó fizikai és pszichikai állapotának bírói értékelésével lehet dönteni.⁸² A BH.1992.762. szám alatt közzétett eseti döntés is kiemeli, hogy rendkívüliség előállhat a végrendelező állapotában bekövetkezett ugrásszerű, súlyos hanyatlás következtében, de előfordulhat az is, hogy az örökhagyó - egészségi állapotánál fogva - ilyen ugrásszerű hanyatlás nélkül is, folyamatosan életveszélyes állapotban van. Ennek az állapotnak azonban objektíve (valóságosan) kell meglennie, hiányát az örökhagyó szubjektív képzete nem pótolja.⁸³

⁸⁰ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 475. oldal

⁸¹ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2400. oldal

⁸² Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

⁸³ BH.1992.762. számú eseti döntés

3.2. Szóbeli végrendelet érvényessége

A Ptk. 7:21. § rögzíti, hogy a szóbeli végrendelet akkor érvényes, ha a végrendelező két tanú együttes jelenlétében a tanúk által értett nyelven végakarátát egész terjedelmében szóban - vagy jelnyelvet használó végrendelező esetén jelnyelven - előadja, és egyidejűleg kijelenti, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete. Alaki szempontból tehát a szóbeli végrendelet érvényességi feltételei: a végrendelezőnek a végakarátát egész terjedelmében szóban kell előadnia, ennek két tanú együttes jelenlétében kell történnie, a végakarát kijelentésének a tanúk által értett nyelven kell történnie, vagy ha az örökhagyó jelnyelvet használ, a tanúknak is érteniük kell az általa használt jelnyelvet és a végrendelezőnek nemcsak a végakarát tartalmát kell közölnie, hanem azt is ki kell jelentenie, hogy a szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete.⁸⁴

Kiemelendő, hogy a Ptk. alapján szóbeli végrendelet már jelnyelven is tehető, ezt a korábbi szabályozás nem tette lehetővé, azonban ennek gyakorlati jelentősége a törvény hatályba lépését követő közel 7 év elteltével sem ismert, eseti bírói döntés sem került még publikálásra e körben. A jelnyelven tett szóbeli végrendelet esetén a Ptk. szabálya szerint, ha az örökhagyó jelnyelvet használ, a tanúknak is érteniük kell az általa használt jelnyelvet. Ez a felfogás összhangban áll azzal, hogy szóbeli végrendelet esetén a szóbeli végrendeleti tanúk azok, akik ismerik az örökhagyó végakarátát, és azt a hagyatéki eljárás során jegyzőkönyvbe mondják. Szóbeli végrendelet esetén sem alaki érvényességi kellék, hanem az akaratnyilvánítás hibája miatti, azaz tartalmi okból való érvénytelenséget okoz, ha az örökhagyó olyan nyelven alkot szóbeli végrendeletet (az adott esetben akár a tanúk által értett nyelvre fordító tolmács közreműködésével), amely nyelvet - mindkét - szóbeli végrendeleti tanú nem érti (avagy a Ptk. szerint jelnyelvet használó örökhagyó esetén a jelnyelvet mindkét tanú nem érti, még akkor is, ha jelnyelvi tolmács a jelnyelven tett nyilatkozatot a tanúk által értett nyelvre lefordítja).⁸⁵ A szóbeli végrendeletnek is alapvető feltétele az ügyleti akarat. A szóbeli végrendelet tételének feltétele az örökhagyó végrendelezési akarata: az örökhagyónak tudatában kell lennie annak, hogy végrendeletet tesz, szándékának erre kell irányulnia, és kijelentéseinek ezt kifejezésre juttatnia.⁸⁶ A BH.297/2007. szám alatt közzétett eseti döntés is kimondja, hogy nem

⁸⁴ Öröklési jog - Anyagi jog, Új magánjog sorozat 4. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

⁸⁵ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

⁸⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 479. oldal

minősül szóbeli végrendeletnek az örökhagyó azon szándékának két tanú jelenlétében történő kinyilvánítása, hogy a jövőben, ügyvéd által megszerkesztendő végrendeletében kit kíván majd örökösévé nevezni.⁸⁷

A polgári jogban általánosan érvényesülő elv, hogy a jognyilatkozatokat tényleges tartalmuk szerint kell megítélni. Ebből az is következik, hogy a végrendelkezőnek a szóbeli végrendelet előadásakor nem kell kifejezetten azt a kifejezést használnia, hogy „ez az ő végrendelete”, hanem elegendő, hogy a szóbeli végrendelete előadásakor egyértelműen kifejezésre juttatja azt a körülményt, hogy ez a rendelkezése az ő végrendelete, azaz halála esetére szóló vagyoni rendelkezése.

A végrendelkező nemcsak a törvény szó szerinti szövegével maradéktalanul egyező, hanem azzal egyértelműi kijelentéssel is kifejezésre juttathatja, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete.⁸⁸ Ha a szóbeli végrendelet alkotásának jogszabályi feltételei fennállnak, és a szóbeli végrendelet az alaki feltételeknek is megfelel, és a végrendelkező kijelentette, hogy a szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete, a szóbeli végrendelet akkor is érvényes, ha egyidejűleg írásbeli végrendelet is készült, de az alaki okból érvénytelen.⁸⁹

A PK. 88. számú állásfoglalás kimondja, ha a végrendelkezés folyamán a törvényes feltételek fennállnak, az előírt alakiságok megtartása mellett tett szóbeli végrendelet a folyamat befejezésével érvényesen létrejön, s az utóbb csak akkor veszti el hatályát, ha az arra előírt külön feltételek bekövetkeznek. A BH.128/1997. számú eseti döntés rögzíti, hogy ha az örökhagyó által aláírt írásbeli végrendelet azért érvénytelen, mert azt a végrendeleti örökös írta le, az örökhagyó egyidejű szóbeli nyilatkozata mint szóbeli végrendelet sem lesz érvényes, mert annak egyik törvényes feltétele hiányzik. A fenti ügyszámú eseti döntés rámutatott arra, hogy a szóbeli végrendelet tételének azon feltétele - mely szerint a végrendelkező írásbeli végrendelet tételére nem képes - az örökhagyó vonatkozásában nem valósult meg, ugyanis írásbeli magánvégrendeletet más által írottan alkotott, aláírásra képes állapotban volt. Hivatkozott arra is, hogy a PK 88. számú állásfoglalás szerint, ha a szóbeli végrendelet törvényes feltételei fennállottak, és az alaki követelményeknek megfelel, s

⁸⁷ BH.297/2007. számú eseti döntés

⁸⁸ PK.88. számú állásfoglalás

⁸⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 477. oldal

a végrendelező kijelenti, hogy a szóbelileg tett nyilatkozata az ő végrendelete, a szóbeli végrendelet akkor is érvényes, ha egyidejűleg írásbeli végrendelet is készült, de az alaki okból érvénytelen.⁹⁰

A szóbeli végrendeleti tanúkról a Ptk. 7: 22. § rendelkezik. A Ptk. 7: 22.§ kimondja, hogy a szóbeli végrendeletre megfelelően alkalmazni kell az írásbeli magánvégrendelet tanújának személyére vonatkozó, valamint az ő és hozzátartozója érdekeltiségére tekintettel megállapított korlátozásokat, azzal az eltéréssel, hogy a tanú írni tudása a szóbeli végrendelet érvényességének nem feltétele.

A Ptk. a 7:22. § rendelkezéseiben is kifejezésre juttatja, hogy a szóbeli végrendeleti tanúk funkciója eltér az írásbeli magánvégrendelet tanúinak funkciójától. A szóbeli végrendeleti tanúk szerepe nem csupán az örökható személyazonosságának tanúsítására korlátozódik, hanem nekik a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk.⁹¹ A BH.434/1991. számon közzétett bírói eseti döntés is kimondja, hogy a szóbeli végrendelet tanúinak nem csupán a végrendelező személyazonosságát kell tanúsítaniuk, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk. A fenti ügyszámú eseti döntés is rögzíti, hogy a szóbeli végrendelet lényeges alaki kelléke, hogy az örökhatónak a végakarát a két tanú együttes jelenlétében kell előadnia, és a két tanúnak az egész végrendelezés folyamán végig jelen kell lenniük. A szóbeli végrendelet jellegéből következik ugyanis, hogy a tanúknak nem csupán a végrendelező személyazonosságát kell tanúsítaniuk, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adniuk. A szóbeli végrendelet tartalmának megismerésére ugyanis csak a két tanú révén van mód. Ha az egyik tanú a végrendelet tartalmát nem hallotta, vagy azt nem értette meg, a szóbeli végrendelet alakilag hibás, és az örökhatónak más időpontban vagy más személy előtt tett nyilatkozata az alaki hiba pótlására nem alkalmas.⁹²

A szóbeli végrendelet tanújára vonatkozó értelmezést a BH.307/1999. számú eseti döntés is tartalmazza. A döntés lényege, hogy a kórházi kórteremben a betegek ellátása céljából tartózkodó ápolónő, aki munkája végzése közben hallja meg az örökható végakarát-nyilvánítását, a szóbeli végrendelet tanújának még akkor sem tekinthető, ha a végakaratról egyidejűleg készített nyilatkozatot utóbb maga is aláírja. A szóbeli végrendelet érvényességének egyik alapvető alaki

⁹⁰ BH.128/1997. számú eseti döntés

⁹¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 480. oldal

⁹²BH.434/1991. számú eseti döntés

kelléke, hogy a végrendelező nyilatkozata két tanú együttes jelenlétében történjék. Ez azt jelenti, hogy a tanúknak az egész végrendelezés folyamán együtt kell lenniük és egymásról e minőségük ismeretében tudniuk kell, és az örökhagyónak is tudnia kell azt, hogy a két tanú jelen van, és előttük azzal a szándékkal nyilatkozik, hogy a végrendelet tartalmáról együttesen és közvetlenül tőle szerezzenek tudomást.⁹³ Kiemelendő, hogy a Ptk. 7:22. § alapján a szóbeli végrendeleti tanúval szemben nem követeli meg a törvény a tanú írni tudását.

3.3. Szóbeli végrendeletre vonatkozó szabályok időbeli hatályáról

Kiemelendő, hogy a Ptk. 57. § (2) bekezdése alapján ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni, és az 58. § (1) bekezdése kimondja, hogy a (2) bekezdésben foglalt kivétellel a végrendelet érvényességét a keltének idején hatályos szabályok szerint kell elbírálni. Az 58. § (2) bekezdése alapján a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendelet érvényességét a Ptk. szabályai szerint kell elbírálni, ha a végrendelet a Ptk. szerint érvényes lenne és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg.

Ebből következik, hogy a végrendelet érvényességét a keltének idején hatályos szabályok szerint kell elbírálni, így a Ptk. rendelkezéseit csak a Ptk. hatályba lépése utána kelt szóbeli végrendeletekre kell alkalmazni. Azokban a kérdésekben, amelyekben a Ptk. előnyösebb feltételeket teremt az örökhagyó végakarátának érvényesüléséhez, mint a korábbi szabályozás, úgy a Ptk. a Ptk. szabályainak alkalmazását írja elő akkor is, ha a végrendelet ugyan a korábbi szabályozás hatálya alatti időpontban született, azonban a hagyaték megnyílt már a Ptk. hatálya alatt történt.⁹⁴

⁹³ BH.307/1999. számú eseti döntés

⁹⁴ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolteres Kluwer, Budapest 2014. 2402. oldal

4. *Közös végrendelet*

Lényeges változást hoz a közös végrendelet vonatkozásában a Ptk. szabályozása. A régi Ptk.644. § alapján két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendelezése érvénytelen. Kiemelendő, hogy a korábbi szabályozás a közös végrendelezés tilalmát, és nem a közös végintézkedés kizártságát rögzítette, mivel a Ptk.⁹⁵ 73. § szerint a házastársaknak ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződése érvényes, ha mint örökhagyók kötnek harmadik személlyel szerződést. Azonban a közös végrendelet tételét - akár házastársak, akár más személyek között - kizárta, ahhoz az érvénytelenség jogkövetkezményét fűzte. A Ptk. továbbra is ezt az elvet követi főszabályként, mivel a 7:23. § (1) bekezdése rögzíti, hogy két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendelezése érvénytelen.

Kivételszabályt fogalmaz meg a 7:23. § (2) bekezdése, mely szerint a házastársaknak az életközösség fennállása alatt készített, ugyanabba az okiratba foglalt írásbeli végrendelete érvényes, ha

- a) sajátkezűleg írt végrendelet esetén az okiratot az egyik végrendelező elejétől végig maga írja és aláírja, a másik végrendelező ugyanabban az okiratban sajátkezűleg írt nyilatkozatban kijelenti, hogy az okirat az ő végakarátát is magában foglalja, és nyilatkozatát aláírja;
- b) más által írt végrendelet esetén a végrendelezők egymás és a tanúk együttes jelenlétében írják alá az okiratot, vagy mindkét végrendelező egymás és a tanúk együttes jelenlétében külön nyilatkozik arról, hogy az okiraton szereplő aláírás a sajátja; vagy
- c) a házastársak közvégrendeletet tettek.

A házastársak közös végrendeletének szükségszerű feltétele az, hogy közös végrendeletet csak az életközösségük fennállása alatt tehetnek. Számos öröklési per alapját képezte azon, hagyatéki tárgyaláson tett azon törvényes örökös hivatkozás, mely szerint a közös végrendelet megtételének időpontjában a közös végrendeletet tevő végrendelezők házasok voltak, mivel azt a bíróság jogerős ítéletével nem bontotta fel, azonban házastársi életközösségük ebben az időpontban megszűnt, így a végrendelet érvénytelen. Ebben az esetben a közjegyző csak ideiglenes hatállyal adhatja át a hagyatékot, és a hagyatéki perben eljáró bíróra hárul annak megítélése - tanúk és egyéb bizonyítás

⁹⁵ 1960. évi 11. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról

lefolytatását követően -, hogy a közös végrendelet megtételekor a végrendelezők életközössége fennállt-e.

A más által írt közös végrendeletre vonatkozó alaki szabályok viszont gyakorlatilag egyezőséget mutatnak az allográf írásbeli magánvégrendeletre vonatkozó követelményekkel. Az értelemszerű eltérés kizárólag abban áll, hogy az okiratnak a tanúk együttes jelenlétében történő aláírása mellett a végrendelezők is egymás jelenlétében írják alá az okiratot; ha pedig már aláírták, mindkét végrendelező nyilatkozik arról, hogy az okiraton szereplő aláírás a sajátja. E nyilatkozat megtételével szembeni követelmény, hogy a végrendelezők egymás és a tanúk együttes jelenlétében erre nézve külön tegyék meg. Meglátásunk szerint a "külön" kitétel a közös végrendelet szövegéhez viszonyítottan nyeri el az értelmét, tehát nem azt a többletfeltételt tartalmazza, hogy a két végrendelezőnek külön-külön kellene megtennie a nyilatkozatát.⁹⁶

A közös végrendelet esetén a holográf végrendeleti forma logikailag kizárt. A közokiratba foglalt közös végrendelet közokirati formában is megtehető, azonban ez a közjegyző részére számos gyakorlati nehézséget rejt magában. Egyrészt nem ad iránymutatást sem a Ptk., sem a közjegyzői törvény abban a vonatkozásban, hogy a végrendelezők házassági anyakönyvi kivonatának eredeti vagy közjegyző által hitelesített másolatát a végrendelethez kell-e fűzni mellékletként, vagy csupán elegendő a házasságkötés helyének és idejének rögzítése, és ehhez elegendő a felek nyilatkozata is, vagy ezt anyakönyvi kivonattal kell igazolni. Kétségtelen azonban az, hogy a közokiratba foglalt végrendeletnek tartalmaznia kell a végrendelezők azon nyilatkozatát, mely szerint házassági életközösségük fennáll, bár erre vonatkozóan törvényi kötelezettség nem áll fenn, azonban a Ptk. egyértelműen fogalmaz, hogy az életközösség fennállása a közös végrendelet megtétele idején kell, hogy érvényesüljön. Amennyiben a közös végrendelet megtételét követően szakad meg a végrendelezők életközössége, úgy a közokiratot nem teszi érvénytelenné ez a körülmény, és a hagyatéki perben rendelkezésre áll a végrendelezők nyilatkozata.

Gyakorlati nehézséget okoz továbbá a közös végrendelet hagyatéki eljárásban való kihirdetése is, mivel a Hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (Hetv.) 69. § alapján az örökhagyó

⁹⁶Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

végintézkedését a közjegyző a tárgyaláson hirdeti ki, azonban szükségszerűen azon végintézkedő végakarátát is kihirdeti, aki az adott hagyatéki eljárásnak nem örökhagyója.

IV. A végrendelet alaki okból való érvénytelenségének megállapítása

A végintézkedésnek a végrendelezési képesség hiánya vagy a végrendeleti akaratnyilvánítás hibája miatti érvénytelensége nem tévesztendő össze a végintézkedés alaki érvénytelenségével.⁹⁷ A végrendelet érvénytelenségét, az érvénytelenségi okokat a Ptk. is önállóan szabályozza az öröklési jogi fejezetben, ezért a végrendelet megtámadására vagy érvénytelenségére a jogügyletek érvénytelenségére, megtámadására vonatkozó általános szabályok nem alkalmazhatóak.⁹⁸ Amennyiben írásbeli magánvégrendeleti végintézkedési képességgel nem rendelkező örökhagyó írásbeli magánvégrendelet tesz, mely alakilag megfelel a Ptk. végrendelet alakiságáról szóló rendelkezéseinek, abban az esetben a végrendelet alakilag ugyan érvényes, de a végrendelezési képesség hiánya miatt (azaz tartalmilag) érvénytelen.

Hasonlóképpen, ha a Ptk. 7:15. §-ának meg nem felelő, de a 7:17. §-ában foglaltakat kielégítő írásbeli magánvégrendelet a végrendeleti akaratnyilvánítás hibája miatt érvénytelen, nem pedig alaki okból. Valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarthiba a végrendelet a jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi. Az érvénytelenség hivatalból nem vehető figyelembe, csak akkor, ha az érdekelt fél arra hivatkozik.⁹⁹

Az alaki fogyatékoságban szenvedő végrendelet érvénytelen ugyan, ez azonban az érvénytelenségnek olyan sajátos (relatív) formája, amely csak kifogás esetén vehető figyelembe, hivatalból nem. Ennek további következménye, hogy a végrendeletet csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a perben álló felek egymás közötti viszonyában (inter partes) lehet érvénytelennek nyilvánítani, és -

⁹⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014 540. oldal

⁹⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014 546. oldal

⁹⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014 541. oldal

az esetleges félreértések kiküszöbölése végett - szükséges az, hogy ez az ítélet rendelkező részében kitűnjék.¹⁰⁰

A törvény a részbeni érvénytelenség körében ismeri az egyes végintézkedési rendelkezések érvénytelenségét, de nem ismeri a végrendelet részbeni érvénytelenségét. A részbeni érvénytelenség csak egyes végrendeleti intézkedések tekintetében merül fel.¹⁰¹ Tehát a hagyatéki ügyben eljáró közjegyzőnek azt hivatalból kell vizsgálnia, hogy a végrendelet létezik-e vagy sem. A fentiek alapján megállapítható, hogy a hagyatéki eljárás során a közjegyző csupán azt veheti hivatalból figyelembe, hogy a végrendelet létezik-e vagy sem (azaz az megfelel-e a végintézkedés létezésének kettő együttes feltételének), sem az alakai, sem a tartalmi okból való érvénytelenséget, valamint a végrendelet hatálytalanságát hivatalból nem, csak érdekelt fél hivatkozása esetén veheti figyelembe. Ha a végrendelet alakilag fogyatékos, nem tekinthető jogilag létre nem jöttek, mert joghatások fűződhetnek hozzá attól függően, hogy az arra jogosult a végrendelet fogyatékoságából eredő igényét érvényesíti-e. Az alakai hibás végrendelet érvénytelen, azonban ez az érvénytelenség olyan sajátos (relatív) formája, amely csak kifogás esetén vehető figyelembe, így a végrendelet csak az érvényesített megtámadási ok alapján minősíthető érvénytelennek.¹⁰²

1. A végrendelet megtámadása

A Ptk. a végrendelet megtámadásával kapcsolatban az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatában kialakult tételeket - azok helytálló voltára és fontosságára tekintettel - törvényi szabállyá teszi.¹⁰³ Az öröklési jogban használatos megtámadás mint jogcselekmény hasonlóságot mutat a kötelmi jogban az érvénytelenség egyik formájával, a szerződés megtámadhatóságával. Ezen alapszik, hogy az öröklési jogunk fő szabályként nem ismeri a végrendelet feltétlen érvénytelenségéhez vezető semmisséget, csak egységesen az érvénytelenséget. A Ptk. 7: 37. § (1) bekezdése a PK.85. számú állásfoglalás tartalmát teszi normaszöveggé.

¹⁰⁰ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

¹⁰¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 453. oldal

¹⁰² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 541. oldal

¹⁰³ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2417. oldal

A Ptk. 7:37. § (1) bekezdése kimondja, hogy a végrendelet érvénytelenségét és hatálytalanságát megtámadó nyilatkozat alapján lehet megállapítani. A megtámadó nyilatkozatban meg kell jelölni az érvénytelenség vagy a hatálytalanság okát. Fontos kiemelni, hogy a PK.85. számú állásfoglalás b) pontja szerint a régi Ptk. 653. §-a értelmében a végrendelet érvénytelenségét (és hatálytalanságát) hivatalból nem kell vizsgálni, hanem csak akkor, ha arra az érdekelt hivatkozik. A Kúria 1/2014. PJE határozata a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti a PK. 85. számú állásfoglalás b) pontját.¹⁰⁴

1.1. A megtámadó nyilatkozat

A Ptk. megköveteli, hogy a megtámadó nyilatkozatban megjelöljék az érvénytelenség okát. A BH.1996.205. számon közzétett eseti döntés is kimondja, hogy a végrendelet érvénytelenségét csak a perben érvényesített megtámadási ok alapján lehet vizsgálni. Kiemelte, hogy az ítélkezési gyakorlat egységes abban, hogy a végrendelet érvénytelenségét csak az érvényesített megtámadási ok alapján lehet vizsgálni.¹⁰⁵

Az érvénytelenség megállapítása iránti keresetet elutasító ítélet jogereje csak azt zárja ki, hogy ugyanaz a személy ugyanannak a végintézkedésnek ugyanazon okból történő érvénytelensége iránt indítson keresetet ugyanazon személyekkel szemben.¹⁰⁶

Az érvénytelenség megállapítására irányuló nyilatkozat megtámadási jellegével függ össze, hogy a megtámadás relatív hatályú. Ez kettős korlátot jelent. Egyfelől a végrendelet érvénytelenségét csak a megtámadásban érvényesített okból, másfelől pedig csak a megtámadó személy javára, az érintettek viszonylatában (inter partes) lehet megállapítani.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötetlet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2417. oldal

¹⁰⁵ BH.1996.205. számú eseti döntés

¹⁰⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztoivits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014. 542. oldal

¹⁰⁷ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

1.2. *Megtámadásra jogosultak*

A Ptk. 7:37. § (2) bekezdés kimondja, hogy megtámadásra az jogosult, aki az érvénytelenség vagy a hatálytalanság megállapítása esetén maga örökölné, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne. Ez azt is jelenti, hogy több végrendelet esetén a megtámadott végintézkedést időben közvetlenül megelőző végrendeleti örökös, megelőző végintézkedés hiányában pedig a törvényes örökös a megtámadásra jogosult. Amennyiben az örökhagyó után „csak” egy végrendelet maradt, úgy a megtámadásra jogosult a törvényes örökös, azaz aki a végrendelet hiányában maga örökölné. Amennyiben az örökhagyó után több végrendelet is maradt, úgy a megtámadásra a megtámadott végintézkedést időben közvetlenül megelőző végrendelet végrendeleti örököse jogosult, mivel ha a későbbi végrendelet érvénytelennek minősül, úgy a korábbi végrendelet alapján ő maga örökölné. Ezt juttatja kifejezésre a BH.1994.136. számon közzétett bírói eseti döntés is, mely szerint ha az örökhagyó időben több végrendeletet alkotott, akkor ahhoz, hogy a törvényes örökös az időben későbbi végrendelet megtámadhassa, meg kell támadnia valamennyi korábban alkotott végrendelet is, mert csak ekkor áll fenn a perbeli legtimációjához szükséges azon körülmény, hogy a megtámadott végrendelet érvénytelensége esetén ő örököl.¹⁰⁸

A végrendelet megtámadására jogosultak körének értelmezését az EBH.416. számú elvi bírósági határozat tartalmazza. A fenti elvi bírósági határozat kimondja, hogy a végrendeletet megtámadhatja, aki annak érvénytelensége esetén az örökhagyó korábbi végrendelete értelmében kötelmi hagyományra jogosult. Kimondta, hogy a bírói gyakorlat azonban a végrendelet megtámadására jogosultak körét tágan értelmezi, így elismeri a kötelesrészre jogosult megtámadási jogát annak ellenére, hogy a kötelesrészre jogosultság nem vitásan nem minősül öröklésnek, mert a kötelesrészre jogosultat is kötelmi igény illeti meg.¹⁰⁹ Megtámadásra az is jogosult, aki egyéb tehertől mentesül, vagy akire a végrendelet érvénytelensége vagy hatálytalansága folytán más természetű jogi előny származik.¹¹⁰ A BH.1977.278. számú bírói eseti döntés is kimondja, hogy a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránt per indítására az is jogosult, aki az érvénytelenség megállapítása esetében tehertől mentesül. A Ptk. alapján is helyes és követelendő az

¹⁰⁸ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

¹⁰⁹ EBH.416. számú elvi bírósági határozat

¹¹⁰ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

a bírói gyakorlat, amely megtámadási jogosultság szempontjából az „örököl” fogalmi körébe vonja, és megtámadásra jogosultnak tekinti a kötelesrészre jogosultat és a kötelmi hagyományost is, noha ők nem az örökhagyó jogutódjai.¹¹¹

1.3. *Megtámadás relatív hatályáról*

A Ptk. 7:17. § (3) bekezdése kimondja, hogy a végrendelet érvénytelenségét vagy hatálytalanságát a megtámadásban érvényesített okból és a megtámadó személy javára lehet megállapítani.

A BH.1995.646. számú bírói eseti döntés is hangsúlyozza, hogy az öröklési szerződésekre is irányadó a végrendeletekre vonatkozó szabály, hogy az érvénytelenségre csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség megállapítása esetén maga örököl vagy tehertől mentesül. Ennek következménye, hogy az öröklési szerződést is csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné nyilvánítani.

1.4. *Megtámadás határideje*

A Ptk. 7:37. § (4) bekezdése kimondja, hogy a megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt elévül. Az 1959. évi IV. törvény (rPtk.) 654. § akként rendelkezett, hogy a végrendelet érvénytelenségének, illetőleg hatálytalanságának megállapítására irányuló igényét a jogosult bármikor érvényesítheti; ezzel szemben az új Ptk. 7:37. § (4) bekezdése alapján a megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt elévül. A korábbi szabályozás abból a felfogásból indult ki, hogy az öröklési igény tulajdonjogi igény, így nem évül el, így a végrendelet megtámadása nem köthető határidőhöz, azonban ez az álláspont már a Ptk. hatályba lépése előtt megváltozni látszott. A Ptk. hatályba lépése előtt már a Legfelsőbb Bíróság EBH 2004.1024 számon közzétett eseti döntésében nem tulajdoni, hanem kötelmi jogi természetű igénynek tekintette, amely csak az elévülés korlátai között érvényesíthető.¹¹² A szabály értelmezése során mindenképpen a Ptk 7:2. §

¹¹¹ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2418. oldal

¹¹² EBH2 004.1024. számú eseti döntés

rendelkezéseiből kell kiindulni, mely szerint az öröklési igény nem évül el. A Ptk. 7:87. § (2) bekezdése alapján az örökös az öröklés megnyílásával a hagyatékot vagy annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát - elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül - megszerzi.

A Ptk. 7:87. § (2) bekezdésében kifejezésre juttatja az ipso iure öröklési rendet, azaz az öröklés minden külön jogcselekmény nélkül, az örökhagyó halálának pillanatában a törvény erejénél fogva áll be.¹¹³ Álörökösre a hagyaték sosem száll át, az örökös mindig valóságos örökös, akkor is, ha kilétére nem derül fény, mindenki az álörököst véli örökösnek, akár maga az álörökös is ebben a hiszemben van.¹¹⁴ A Ptk. eltér a korábbi szabályozás jellegétől, és azt az elvet juttatja kifejezésre, hogy a végrendelet megtámadási joga nem tulajdoni, hanem kötelmi természetű igény, így az csak elévülési időn belül gyakorolható. A végrendelet sikeres megtámadása megalapozhat ugyan egy öröklési igényt, de ettől még ugyanúgy nem öröklési igény, mint ahogy egy adásvételi szerződés megtámadása sem tulajdonjogi igény.¹¹⁵

A Ptk. a végrendelet megtámadását a jognyilatkozatok megtámadására vonatkozó kötelmi szabályokhoz hasonlóan a végrendelet megtámadása iránti igényt is kötelmi igénynek tekinti, arra a Ptk. 7:2. § rendelkezése már nem alkalmazható. A régi Ptk. hatálya alatt megtett végrendelet megtámadására vonatkozó igény a Ptké. 60. §-a szerint a Ptk. hatálybalépésétől számított öt év elteltével, 2019. március 15-én elévül, ha az örökhagyó 2014. március 15. előtt halt meg. Az ötéves határidő - annak elévülési jellege folytán a kötelmi jog általános szabályai szerint - meghosszabbodhat vagy újrakezdődhet.¹¹⁶ Kiemelendő, hogy az elévülési határidő a hagyaték megnyíltakor, azaz örökhagyó halálakor kezdődik meg. Téves az az álláspont, mely szerint az elévülési határidő akkor kezdődik meg, amikor a megtámadásra jogosult a saját örökösi vagy a végrendelet megtámadási jogosultságáról, vagy csupán a végrendeletről tudomást szerez. Abban az időben, amíg a megtámadásra jogosult a végrendelet megtámadási jogáról nem szerez tudomást, az elévülés nyugszik, és erre az elévülés nyugvására vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

¹¹³ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013. 14. oldal

¹¹⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztovíts András. Opten Informatikai Kft. Budapest. 2014. 545. oldal

¹¹⁵ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötet Wolterres Kluwer, Budapest 2014. 2419. oldal

¹¹⁶ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás

1.5. Megtámadás jogáról való lemondás

A megtámadás jogáról való lemondásról a Ptk. 7:37. § (5) bekezdése rendelkezik, mely szerint a megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult e jogáról az öröklés megnyílása után lemond. Lemondásnak kell tekinteni azt a jognyilatkozatot, amelyben a megtámadásra jogosult a végrendeletet érvényesnek, illetve hatályosnak ismeri el. A Ptk. 7: 37. § (5) bekezdése a korábbi szabályozáshoz képest új rendelkezésként jelenik meg, azonban a közjegyzői, bírói gyakorlatban már a Ptk. hatályba lépése előtt kialakult egy olyan jogfelfogás, mely szerint a törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett nyilatkozata, amely szerint a végrendeletet érvényesnek fogadja el, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról való lemondásnak minősül.

A BH 2013.11.302. számon közzétett bírói eseti döntés is kimondja, hogy a törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett nyilatkozata, mely szerint a végrendeletet érvényesnek fogadja el, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról való lemondásnak minősül. E nyilatkozat megtámadásával kapcsolatosan az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók. Kiemelendő, hogy a PK261. számú állásfoglalás is kimondja, hogy örökös ezen nyilatkozatának megtámadására az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadóak. A fentiek alapján a hagyatéki tárgyalásról készült jegyzőkönyvben célszerű szó szerint rögzíteni a Ptk. 7:37. § (5) bekezdése szerinti tájékoztatás megadását, valamint a jelen lévő örökösök erre tett szó szerinti nyilatkozatát.

2. A végrendelet részleges érvénytelensége

A Ptk. 7:47. § rögzíti, hogy ha a végrendelet több rendelkezése közül valamelyik érvénytelen vagy hatálytalan, a többi rendelkezés érvényes vagy hatályos marad, feltéve, hogy az örökhagyó eltérően nem rendelkezik, és a végrendelet részleges fennmaradása feltehető akaratával nem ellentétes. Tehát a végrendelet több rendelkezése közül valamelyik érvénytelen, ez főszabály szerint nem hat ki a végrendelet egészére, azaz a nem érvénytelen részei továbbra is érvényben maradnak.¹¹⁷

¹¹⁷ Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogködex kiadás

Kiemelendő, hogy a végrendelet részleges érvénytelensége a végrendelet alaki okból való érvénytelensége esetén meglehetősen nehezen értelmezhető, tekintettel arra, hogy a végrendelet alaki érvénytelensége általában a teljes végrendelet érvénytelenségével jár.

Külön kiemelést igényel az az eset, ha több oldalból álló írásbeli magánvégrendelet nincs ellátva folyamatos oldalszámozással. A lapok folyamatos sorszámozása hiányában egészében érvényesnek nem tekinthető saját kezűleg írt írásbeli magánvégrendelet, illetőleg a lapok folyamatos sorszámozása hiányában, avagy az egyes lapoknak az örökhagyó és a tanúk által történő aláírása hiányában egészében érvényesnek nem tekinthető írásbeli magánvégrendelet egyes lapjai azonban önálló írásbeli magánvégrendeletnek is minősülhetnek, és ebben a részben érvényesek lehetnek, ha az ezeken a lapokon tett végintézkedés jellegénél fogva önállóan is megtehető, a többi lapon tett végintézkedéssel nincs tartalmilag megbonthatatlan összefüggésben, és mindenben megfelel a szóban forgó lap a törvényben szabályozott alaki érvényességi követelményeknek (BDT 2011.2433.; PJD IV. 257.).¹¹⁸

3. Az érvénytelenség megállapítására irányuló eljárás

A végrendelet érvénytelenségnek megállapítása körében abból kell kiindulni, hogy a végrendelet érvénytelensége - a Ptk. 7:37. § (1) bekezdésének helyes értelmezése alapján - hivatalból nem vehető figyelembe. A Ptk. 7:37. § (2) bekezdése alapján a végrendelet érvénytelenségét csak megtámadó nyilatkozat alapján, a megtámadó nyilatkozatban megjelölt megtámadási okból lehet megállapítani. Ebből az is következik, hogy amennyiben az érvénytelenségre az arra jogosult nem hivatkozik, úgy az alakilag érvénytelen végrendelet is érvényes végrendeletként fejt ki joghatást. Amennyiben az örökhagyó után kötelező leltározás alá eső hagyatéki vagyontárgy maradt, a közjegyző folytatja le a hagyatéki eljárást.

¹¹⁸ Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás

A Hetv. 43/C. § (3) bekezdés a) pontja alapján tárgyalást kell tartani, ha az örökhagyó után végintézkedés maradt. A Hetv. 46. § (1) bekezdése rögzíti, hogy ha adat merül fel arra vonatkozóan, hogy az örökhagyó írásbeli végintézkedést tett, a közjegyző - ha annak eredeti példánya nem áll rendelkezésére - annak (vagy törvény rendelkezése esetén hiteles másolatának vagy kiadmányának) átadására felhívja az azt birtokában tartó hatóságot vagy személyt. A szóbeli végrendelettel kapcsolatosan speciális szabályt tartalmaz a Hetv. 47. § (1) bekezdése, mely szerint ha szóbeli végintézkedés tételére vonatkozóan merült fel adat, a közjegyző előzetes nyilatkozatra hívhatja fel azt, akinek a végintézkedés megtételének körülményeiről és tartalmáról tudomása van; a felhívott a nyilatkozattételre való felhívásnak köteles eleget tenni. Kiemelendő, hogy a közjegyző ezen felhívása nem azonos a szóbeli végrendeleti tanúk meghallgatásával, tekintettel arra, hogy nyilatkozattételre való felhívás tartalma nem csupán végrendelet tartalmára, hanem a végrendelet megtételének körülményeire is vonatkozik.

Garanciális szabályt tartalmaz a Hetv. 48. § (2) bekezdése, mely szerint ha a közjegyző az örökhagyó végintézkedésének esetleges érvénytelenségére vonatkozó körülményt észlel, arról az érintetteket legkésőbb a végintézkedés kihirdetése során tájékoztatja. Ezzel összhangban áll a Hetv. 53. § (3) bekezdésében foglaltak, mely szerint ha a közjegyző az örökhagyó végintézkedésének esetleges érvénytelenségére vonatkozó körülményt észlel, vagy valamelyik törvényes örökös - az örökhagyó végintézkedése ellenére is - örökösként igényt jelentett be a hagyatéokra, akkor a hagyatéki tárgyalásra valamennyi törvényes örököst is meg kell idézni.

Tehát amennyiben az örökhagyó után kötelező leltározás alá eső vagyontárgy és végrendelet is maradt, a közjegyző hagyatéki tárgyalás tartását követően adhatja át a hagyatékot. A hagyatéki tárgyalásra a végrendeleti örököst szükségszerűen, a törvényes örököst pedig csak akkor kell megidéznie, ha a végrendelet esetleges érvénytelenségére vonatkozó körülményt észlel, vagy ha a törvényes örökös kötelesrészre jogosult, akkor a Hetv. 53. § (2) bekezdés b) pontja alapján az ő idézése sem mellőzhető. Tehát amennyiben az örökhagyó után végrendelet maradt, és a közjegyző a végrendelet esetleges érvénytelenségére vonatkozó körülményt észlelt, és nincs kötelesrészre jogosult törvényes örökös, úgy a hagyatéki tárgyalásra az örökösök részéről elegendő a végrendeleti örökös idézése. Ennek a végrendelet megtámadásának Ptk. 7:37. § (4) bekezdésében foglalt megtámadási határideje miatt van kiemelt jelentősége. A törvényes örökös - feltételezve azt, hogy

az öröknyagónak nincs több korábbi végrendelete - a végrendelet megtámadására jogosult, azonban ha a hagyatéki eljárásban nem került idézése, abban nem vett részt, álláspontom szerint a végrendelet megtámadásának határideje az érvénytelen végrendeletről való tudomásszerzés időpontjáig nyugszik.

Álláspontom szerint helyes közjegyzői gyakorlatnak minősül az, hogy amennyiben az öröknyagó után végrendelet maradt, úgy erre vonatkozó külön jogszabályi felhívás ellenére is megidézi a hagyatéki tárgyalásra a törvényes örökös annak érdekében, hogy a végrendeletről és annak tartalmáról tudomást szerezzon, és a végrendelet megtámadásával kapcsolatos nyilatkozatát is megtehesse. Ez a végrendeleti örökös szempontjából is megfelelő megoldásnak tűnhet, tekintettel arra, hogy ha a törvényes örökös a hagyatéki tárgyaláson a végrendelet megtámadásának jogáról lemond, úgy végrendelet megtámadási joga a Ptk. 7:37. § (5) bekezdése alapján megszűnik, másrésztől a megtámadás jogának kezdő időpontja - azaz a végrendeletről való tudomásszerzés időpontja - is bizonyíthatóvá válik. Továbbá kiemelendő az is, hogy a gyakorta a közjegyző csupán a végrendelet alaki okból való érvénytelenségét észlelheti, tartalmi érvénytelenség sok esetben egyéb információk hiányában nem állapítható meg, csak ha arra az érdekelt fél hivatkozik. Ilyen például a végrendeleti tanú hozzátartozója javára rendelet juttatás esete, mivel a közjegyző magából a végrendeletből nem tudja megállapítani, hogy a végrendeleti tanú hozzátartozója javára történt juttatás a végrendeletben, továbbá nem ritkán felmerül annak kérdése is, hogy a végrendelet megtételkor az öröknyagó rendelkezett-e végintézkedési képességgel.

Álláspontom szerint amennyiben a közjegyző a végrendelet kihirdetése során, a hagyatéki tárgyaláson észleli a végrendelet érvénytelenségi okát - akár hivatalból, akár az érdekelt hivatkozása alapján - célszerű a hagyatéki tárgyalás elhalasztása, és az örökösöknek a végrendelet érvényességére, megtámadás jogának gyakorlására, valamint a hagyatéki átadásával kapcsolatos nyilatkozat megtételére határidőt biztosítani, vagy új tárgyalási hatánapot kitűzni. Ezen célszerűségi szempont abban áll, hogy az örökösök túlnyomó többségben jogi képviselő nélkül járnak el, jogi eljárásokban járatlanok, így célszerű határidőt biztosítani számukra arra, hogy jogi képviselőt hatalmazzanak meg. Praktikus megoldást jelent, hogy a közjegyző a hagyatéki tárgyaláson tájékoztatja a feleket a hagyatéki tárgyalás elhalasztásnak lehetőségéről, és jegyzőkönyvbe foglalja az örökösök erre tett nyilatkozatát is.

Amennyiben a hagyatéki eljárás során a végrendelet alaki érvénytelenségére az érdekelt fél hivatkozik, és azt az ellenérdekeltségű fél (törvényes örökös) nem ismeri el, úgy a közjegyző a hagyatékot - az „elsődleges” öröklési vitára tekintettel - a Hetv. 85. § (1) bekezdése alapján adja át. A Hetv. 6. § m) pontja alapján öröklési vitának minősül, ha az örökösként érdekeltek között abban a kérdésben felmerült vita, hogy a hagyaték kit és milyen jogcímen illet. Azt, hogy az alakilag érvénytelennek tűnő végrendelet alapján az örökhagyó hagyatékát a közjegyző ideiglenes hatállyal a végrendeleti vagy a törvényes örökösnek adja át, a Hetv. 85. § (2) bekezdése határozza meg, mely szerint ha annak az öröklési szerződésnek vagy végrendeletnek, amelyre az örökös igényét alapítja, nincsenek meg a törvényben megszabott alaki kellékei, a vitás hagyatékot a törvényben megszabott kellékekkel rendelkező végrendeletben megnevezett örökösnek, illetőleg a törvényes örökösnek kell ideiglenesen átadni. A Hetv. 114. § alapján a hagyatéki pert az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésétől számított 30 napon belül kell megindítani.

4. A végrendelet alaki okból való érvénytelenségének jogkövetkezménye

Amennyiben a végrendelet alaki okból való (teljes) érvénytelensége akár a hagyatéki eljárásban, akár a hagyatéki perben jogerősen megállapításra kerül, úgy az öröklés rendjét az határozza meg, hogy az örökhagyó után maradt-e másik érvényes és hatályos végrendelet. A Ptk. 7:3. § (2) bekezdése kimondja, hogy ha az örökhagyó után végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg. Amennyiben az örökhagyó után más végintézkedés nem maradt, úgy a törvényes öröklés rendje érvényesül. Azonban ha az örökhagyó több végrendeletet is tett, és az utolsó végrendelet érvénytelensége megállapításra kerül, úgy a korábbi végrendelet alapján történő hagyatékátadás feltételeit vizsgálni kell, különös tekintettel annak esetleges visszavonására is, mely a végrendelet hatályossága körében vizsgálandó kérdés.

V. Összegzés

A fentiekben alapján jól látható, hogy a végrendeletek alakszerűsége vonatkozóan számos - sokszor ugyan egyszerűnek tűnő - szabály betartása szükséges ahhoz, hogy az örökgyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezése érvényre juthasson. A végrendelet ugyan érvénytelen lehet a végrendeletési képesség hiánya, a végrendelet akarat fogyatékosága, a végrendelet akarat nyilvánításának hibája, a végrendelet tartalma, a végrendelet tanúzási képesség hiánya miatt is, azonban a gyakorlatban legnagyobb százalékban - messze meghaladva a többi érvénytelenségre vezető okot - a végrendelet alaki hibája miatti érvénytelenség jelenik meg.

A közjegyzői, bírói gyakorlatban a végrendelet alaki okból való érvénytelenségének megítélése az elmúlt években változáson ment keresztül, főként a részletesen bemutatásra kerültek alapján a tanúk aláírásával kapcsolatos joggyakorlat látszik jelentősen megváltozni. Kiemelendő az is, hogy a Ptk. hatályba lépésével a jogalkotó is enyhített az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességi feltételein. A korábbi szabályozással ellentétben Ptk. alapján a végrendelet keltezési helyének feltüntetése már nem érvényességi feltétele az írásbeli magánvégrendeletnek. Ez a módosítás a korábbi bírói gyakorlat törvényi szintre való emelését jelentette, mivel a Ptk. hatályba lépését megelőző gyakorlat is már abba az irányba mozdult el, hogy érvényesnek fogadta el a végintézkedést abban az esetben is, ha a végintézkedés megtételének a helye konkrétan nem tartalmazta a helység megnevezését. A jogalkotó felismerte, hogy a keltezés helyének a feltüntetésétől nem függ a végrendelet érvényessége, az örökgyó akaratának érvényesülése.

Munkám során számos ponton utalás került arra, hogy a korábbi szabályozáshoz képest enyhültek a végrendelet alakszerűségével szemben támasztott jogszabályi követelmények. Ez a gyakorlatban több érdekességet is felvet. A Ptk. 57. § (2) bekezdése alapján ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni. A Ptk. a végrendelettel kapcsolatban további rendelkezéseket is tartalmaz: 58. § (1) bekezdése alapján a (2) bekezdésben foglalt kivétellel a végrendelet érvényességét a keltének idején hatályos szabályok szerint kell elbírálni. Az 58. § (2) bekezdése alapján a Ptk. hatálybalépése előtt

kelt végrendelet érvényességét a Ptk. szabályai szerint kell elbírálni, ha a végrendelet a Ptk. szerint érvényes lenne és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha az örökhagyó után végrendelet is maradt, vizsgálni kell azt, hogy azt 2014. március 15. napját megelőzően vagy azt követően tette. Amennyiben az örökhagyó a végrendeletét 2014. március 15. napját megelőzően tette, és az a régi Ptk. szerint is érvényes, a végintézkedésre a régi Ptk. szabályai az irányadóak. Tehát ilyen az esetben a közjegyző az örökhagyó hagyatékát a Ptk. szabályai alapján adja át, azonban a végrendeletre továbbra is a régi Ptk. szabályai alkalmazandóak.

Azonban ha az örökhagyó végrendelete a régi Ptk. szerint olyan érvénytelenségi okban szenved, mely az új Ptk. szerint már nem érvénytelenségi ok, úgy az nem vehető figyelembe, tulajdonképpen a Ptk. „maga orvosolja” a régi Ptk. szerinti végintézkedését hibáját.

A végrendelet alakszerűségére vonatkozó szabályok betartása abból az okból is kiemelten szükséges, mert még a bírói gyakorlat azt mutatja, hogy csupán az örökhagyó akarat hiabánja miatti és az akarat hiba szerinti végrendeleti rendelkezés orvosolható úgy, hogy azt az örökhagyó azt utóbb a végrendeletre megszabott alakban jóváhagyja. Az alaki okból érvénytelen végrendelet utólagos orvoslására a Ptk. jogi lehetőséget nem ad, ilyen esetekben az örökhagyónak csak arra van lehetősége, hogy utóbb hibátlan végrendeletet alkosson. Azonban a legtöbb esetben a végrendelet alaki okból való érvénytelensége nem az örökhagyó életében, hanem a hagyatéki eljárás során válik ismertté, amikor annak orvoslására már nincs lehetőség.

Felhasznált irodalom jegyzéke

- A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2. Hatodik kiadás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2004.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. Kötet. Szerkesztő: Osztovits András. Opten Informatikai Kft. Budapest.2014.
- Anka Tibor: Öröklési jog- Hagyatéki eljárás, Új magánjog sorozat 5. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás
- Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter 2. kötetlet Wolterres Kluwer, Budapest 2014.
- Magyar magánjog (Szerk.: Szladits Károly) VI. Öröklési jog. Grill, Budapest, 1939.
- Mikó Ádám: Az írásbeli magánvégrendeletek alaki érvényessége = Közjegyzők közlönye, 2010. (57. évf.) 1. szám 8-11. oldal
- Orosz Árpád: A szóbeli végrendelet mint a végintézkedés kivételes formája = Közjegyzők közlönye, 2016. (63. évf.) 4. szám 59-67. oldal
- Orosz Árpád: Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben = Jogtudományi Közöny 2014. (69. évf.) 6. szám 265-272. oldal
- Öröklési jog - Anyagi jog, Új magánjog sorozat 4. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2014. online jogkódex kiadás
- Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2020. május 31., ötödik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020- HVG ORAC online jogkódex kiadás
- Székely Erika: Jogi Fórum, 2016.08. A szóbeli végrendelet problémái a bírói gyakorlatban = Közjegyzők közlönye, 2016. (63. évf.) 5. szám 78-83. oldal
- Sente Szabolcs: A közjegyzőnél letett végrendelet jogintézménye és a házastársak ugyanazon okiratba foglalt közös végrendelete a közjegyzői végrendeleti letési szabályozás tükrében= Közjegyzők közlönye, 2015. (61. évf.) 3. szám 5-21. oldal

- Varga István: Érvénytelen végrendelet teljes bizonyító erejű magánokiratban = Közjegyzők közlönye, 2010. (57. évf.) 5. szám 1-7. oldal
- Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2013.
- Weiss Emilia: A Ptk. öröklési jogi könyvének koncepciója. Polgári jogi kodifikáció. 2001. 16. - 28. oldal